

KIELEN KEHITYKSEN TUKEMINEN PÄIVÄKOTIRYHMÄSSÄ

Varhaiskasvattajien kokemuksia yksilöllisen kielen kehityksen tukemisesta päiväkotiryhmässä

Milla Maanselkä
Opinnäytetyö/ syksy 2015
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali- ja kasvatustieteiden
suuntautumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK) +
lastentarhanopettajan
virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Maanselkä, Milla. Kielen kehityksen tukeminen päiväkotiryhmässä. Varhaiskasvattajien kokemuksia yksilöllisen kielen kehityksen tukemisesta päiväkotiryhmässä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, syksy 2015, 49-sivua, 1 liite. Sosiaalian koulutusohjelma. Sosionomi (AMK)-lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Tämä tutkimus käsitteli varhaiskasvatusikäisen lapsen kielen kehitystä ja kielen kehityksen tukemista. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miksi kielen kehitys on tärkeää lapsen tasapainoisen kasvun tukemisessa varhaiskasvattajien mielestä. Lisäksi selvitettiin, miten varhaiskasvattaja voi tukea lapsen yksilöllistä kielen kehitystä päiväkotiryhmässä, jossa on erilaisia kielen oppijoita.

Tutkimus oli laadullinen ja se toteutettiin haastattelemalla neljää varhaiskasvattajaa, jotka työskentelevät päiväkodissa. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina päiväkodin tiloissa ja apuna käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelurunkoa. Tutkimusaineisto litteroitiin ja käsiteltiin teemoittelun avulla. Analysointivaiheessa teemat valikoituivat haastatteluissa esiintyneiden teemojen mukaisesti.

Aineistosta kävi ilmi, että varhaiskasvattajat tukevat lapsen kielen kehitystä lukuisilla eri tavoilla. Muun muassa kuvien avulla, selkeällä päiväjärjestyksellä, pienryhmätoiminnalla, kielitietoisella puheella arjessa ja ohjaamisella varhaiskasvattajat kokivat voivansa tukea lapsen kielen kehitystä. Sallivan ilmapiirin luominen päiväkotiryhmään nähtiin tärkeänä. Hyvä kasvatuskumppanuus nähtiin myös yhtenä tärkeänä tekijänä lapsen kielen kehityksen tukemisessa. Varhaiskasvattajien mielestä kielen kehitys on tärkeää ennen kaikkea sosiaalisten suhteiden ja itsetunnon kannalta. Aineiston perusteella varhaiskasvattajat ovat sitä mieltä, että kieli kehittyy kontaktissa muiden kanssa.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että varhaiskasvattajat olivat tietoisia, miten lapsen kielen kehitystä voi tukea. Varhaiskasvattajat saavat tärkeää apua yhteistyökumppaneilta, kuten kieli- ja kulttuurikoordinaattorilta, kiertävältä erityislastentarhanopettajalta sekä puheterapeutilta lapsen kielen kehityksen tukemiseen. Varhaiskasvattajat suunnittelisivat mielellään vielä paremmin kaikille lapsille omaa kielitaitoaan tukevaa ohjelmaa, mutta suunnittelu-aika on rajallinen.

Asiasanat: Varhaiskasvatus, kielen kehitys, lapsen osallisuus, varhaiskasvattaja

ABSTRACT

Maanselkä, Milla. Supporting child's language development in a kindergarten group. 49 p., 1 appendix. Language: Finnish. Autumn 2015. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

This bachelor's thesis deals with children's language development in early childhood education. The aim of the study was to find out why it is important to support the language development in kindergarten. Furthermore, to clarify the effects it has on the child's balanced growth. In addition, to determine how early childhood educators can support children's individual language development in a kindergarten group where are a variety of language learners.

The study was qualitative and it was carried out by interviewing four early childhood educators who work in day care centers. As a method, semi structured interviews were used and the data was transcribed and analyzed with the help of themes.

As a result, the data showed that early childhood educators support the development of children's language in many different ways and the support had an effect on the children's language development. Among other things, to name a few: with the help of images and pictures, a clear system of the day, small group activities, accurate speech in everyday life. Good educational partnership was also seen important. The educators stated that the support effects also on the child's social relations and self-esteem and the language develops in contact with other people.

In conclusion, the early childhood educators were aware of how to support the child's language development. Early childhood educators receive important assistance from many other collaborators and early childhood professionals. The early childhood educators would gladly create for every child a better program that supports their own language skills, but they do not have time for that.

Keywords: Early childhood education, language development, child participation and early childhood educator.

SISÄLTÖ

1 VARHAISKASVATUS MUUTTUVASSA YHTEISKUNNASSA.....	5
2 VARHAISKASVATUSIKÄISEN LAPSEN KIELEN KEHITYS.....	7
2.1 Varhaiskasvatus ja lapsen yksilöllinen kehitys	7
2.2 Kielen kehitys	9
2.3 Suomi toisena kielenä	12
2.4 Aikaisemmat tutkimukset.....	14
3 KIELEN KEHITYKSEN TUKEMINEN	16
3.1 Kielen kehityksen tukeminen päiväkodin arjessa	16
3.2 Aikuisen kielellinen rooli	18
4 KIELI AVAIN TASAPAINOISEEN KASVUUN JA OSALLISUUTEEN	20
5 LAPSEN KIELEN KEHITYS VARHAISKASVATUKSEN YMPÄRISTÖSSÄ ..	23
5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet	23
5.2 Laadullinen tutkimus.....	25
5.3 Teemahaastattelu.....	26
5.4 Aineiston analysointi.....	27
6 TUTKIMUSTULOKSET	29
6.1 Kielen kehityksen tukeminen päiväkodin arjessa	29
6.2 Varhaiskasvattaja rohkaisemassa kielen käyttöön	32
6.3 Kielen kehityksen merkitys	34
6.4 Yhteistyön tärkeys	35
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISIDEAT	37
8 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	40
9 POHDINTA	42
LÄHTEET.....	44
LIITE 1, Haastattelurunko	49

1 VARHAISKASVATUS MUUTTUVASSA YHTEISKUNNASSA

Eri kielitaustaisuus ja muut kielen kehityksen erityispiirteet ovat kasvavia ilmiöitä varhaiskasvatuksessa. Pääkaupunkiseudulla on jo päiväkoteja, joissa maa-hanmuuttajataustaiset lapset ovat enemmistönä (Halme & Vataja 2011, 5). Samaa tahtia kuitenkin henkilöstön määrä ei lisäännä, joten tiedon ja taidon lisääminen on oleellista pyrittäessä laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 11) todetaan, että varhaiskasvatuksen keskeinen voimavara on ammattitaitoinen henkilöstö. Myös uudistettu varhaiskasvatustuki korostaa vahvasti pedagogiikkaa ja ammattitaitoisen henkilöstön merkitystä varhaiskasvatuksessa. Uusien toimintamallien löytäminen monikulttuurisiin päiväkotiryhmiin on oleellista. Jotta välttyisimme muun muassa Ruotsissa esiintyviltä alueiden ja siten myös koulujen eriarvoistumiselta, tarvitaan tutkimusta, jonka perusteella voidaan luoda toimivia malleja monikulttuurisille päiväkodeille ja kouluille (Paavola & Talib 2010, 25).

Tutkimuspainotteisessa opinnäytetyössäni kartoitan varhaiskasvattajien kokemuksia yksilöllisen kielen kehityksen tukemisesta päiväkotiryhmässä, jossa on erilaisia kielen oppijoita. Erilaisia kielen oppijoita voivat olla esimerkiksi lapset, joilla on suomi toisena kielenä tai lapset, joilla on erilaisia haasteita kielen oppimisessa. Lähtökohtana on, että kaikki lapset ovat yhdenvertaisia ryhmän jäseniä ja heillä on yhdenvertaiset oikeudet oppimiseen. Kasvattajien jatkuvana tehtävänä on huolehtia siitä, että lasten toimintaympäristö on kielellisesti virikkeellinen ja lasten yksilöllistä kielen kehitystä edistävä. Aikuisen rooli kielen kehityksen tukemisessa on siis oleellinen.

Käsittelen opinnäytetyössäni aikuisen roolia kielen kehityksen tukemisessa. Keräsin aineiston varhaiskasvattajilta, jotka työskentelevät pääkaupunkiseudulla päiväkodissa. Varhaiskasvattajaksi sanotaan hoito- ja kasvatustyöntekijästä, joka työskentelee jossakin varhaiskasvatustyöympäristöstä. Vaikka opinnäytetyöni pääpaino on lapsen kielen kehityksessä, kerään aineistoni aikuisilta, sillä aikuiset luovat monella tapaa hyvinvoinnin edellytykset. On tarpeen

korostaa, että vaikka kielen tukeminen on usein tietoista toimintaa, voi siihen vaikuttaa myös tiedostamaton käyttäytyminen.

Varhaiskasvatus on myös yhteiskuntamme paineiden alla jatkuvassa muutoksessa. Varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä uudistetaan jatkuvasti ja tälläkin hetkellä varhaiskasvatustilanteiden vaiheittaista uudistamista työstehtävään eduskunnassa. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee aktiivisesti seurata muutoksia ja niiden myötä tarvittaessa uudelleensuunnata toimintamalleja. Kartoitan varhaiskasvattajien kokemuksia kielen kehityksen tukemisesta päiväkodin arjessa. Korostan näkökulmallani sitä, kuinka kieli ja kielen oppiminen ovat läsnä kaikessa päiväkodin arjen toiminnassa ja perushoitotilanteissa. Varhaiskasvattajat joita haastattelin, työskentelevät päiväkotiryhmissä, joissa on eri kielitaustaisia lapsia ja erilaisia kielen oppijoita.

Kielen kehitys on merkittävässä osassa lapsen kasvaessa, joten sen tukemiseen tulee kiinnittää asianmukaista huomiota muuttuvassa yhteiskunnassa. Kielellä on suuri merkitys lapsen tasapainoisen kasvun tukemisessa. Kieli antaa ainekset ajatteluun, havaitsemiseen, tuntemiseen ja tietämiseen (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 5). Kieli on merkittävässä osassa lapsen kasvaessa osaksi ryhmää ja yhteisöä. Käsittelen kielen merkitystä lapsen osallisuuden ja sosiaalisuuden näkökulmasta. Kielen oppiminen on myös erityisen tärkeää maahanmuuttajataustaisten lasten kotoutumisen tukena. Käsitys lapsista yhteiskunnan jäsenenä ja toimijoina on muuttunut merkittävästi viime vuosikymmenien aikana. Tämänhetkinen lapsuskäsitys korostaa lapsen pätevyyttä ja tasa-arvoisuutta kansalaisina sekä siihen liittyen heidän oikeuttaan ilmaista omia näkemyksiään ja osallistua itseään koskevista asioista päättämiseen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla. Tämä käsitys on nähtävillä varhaiskasvatusta ohjaavissa linjauksissa, lähtien Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimuksesta. (Turja 2007, 168–169; YK:n Yleissopimus LAPSEN OIKEUKSISTA i.a.)

2 VARHAISKASVATUSIKÄISEN LAPSEN KIELEN KEHITYS

2.1 Varhaiskasvatus ja lapsen yksilöllinen kehitys

Varhaiskasvatus on yhteiskunnan lapsille järjestämää suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta. Varhaiskasvatuksessa vallitsevimpia toimintaympäristöjä ovat päivähoidon eri muodot. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatukseen ikäiset lapset ovat tavallisesti alle kouluikäiset lapset, mutta joissakin määrittelyissä pidetään lapsia varhaiskasvatukseen kahdeksaan ikävuoteen asti. 1.8.2015 voimaan tullessa uudistetun varhaiskasvatuslain ensimmäisessä vaiheessa korostetaan voimakkaasti laadukkaan varhaiskasvatuksen tärkeyttä. Kansainväliset tutkimukset todistavat kiistatta laadukkaan pedagogisen varhaiskasvatuksen merkityksen oppimiselle ja kehitykselle. Varhaiskasvatus ehkäisee lapsen oppimisvaikeuksia ja korjaa jo syntyneitä ongelmia varhain. Varhaiskasvatus on tärkeässä asemassa lapsen sosiaalisten taitojen kehittäjänä ja varhaiskasvatus hyödyttää lasta enemmän kuin mikään muu kasvatus ja koulutus. (Varhaiskasvatuslaki, i.a.; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 7-8.)

Varhaiskasvatusta ja päivähoitoa ohjaavat lait, asetukset ja linjaukset, jotka ovat nähtävillä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005). Näitä valtakunnallisia linjauksia ohjaa Suomen ratifioima Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimus. Linjauksien arvopohjan muodostavat ihmisoikeudet, tasa-arvo ja demokratia, joiden tarkoituksena on tukea lapsen osallisuutta ja ottaa lapsen näkemys huomioon arjen kasvatustyössä (Turja 2007, 168–169; YK:n Yleissopimus LAPSEN OIKEUKSISTA i.a.) Uudistetun varhaiskasvatuslain ensimmäisessä vaiheessa (Varhaiskasvatuslaki i.a.) lakiin on lisätty uusi säännös lapsen osallisuudesta ja vaikuttamisesta. Säännös velvoittaa muun muassa selvittämään lapsen mielipiteen toimintaa suunniteltaessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaavat varhaiskasvatussuunnitelman sisällöllistä toteuttamista valtakunnallisesti. Sen on laatinut Stakes eli Sosiaali-

ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Varhaiskasvatuksen perusteita ovat olleet laatimassa ohjausryhmä, jonka apuna ovat olleet työvaliokunta, Stakesin varhaiskasvatuksen asiantuntijatiimi ja muut asiasisällön mukaan kootut asiantuntijaryhmät. Nyt uudistetun varhaiskasvatuslain myötä opetushallitus on varhaiskasvatusta ohjaava asiantuntijavirasto. (Varhaiskasvatuslaki, i.a.; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kielen kehityksen merkityksestä on kirjattuna oma lukunsa. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan jokainen päivähoitoyksikkö laatii oman varhaiskasvatussuunnitelmansa valtakunnallisen ja oman kunnallisen ohjauksen pohjalta. Lapsen yksilöllistä kehitystä tukee ja ohjaa lapselle laadittu omakohtainen varhaiskasvatussuunnitelma tai lapsen esiopetussuunnitelma. Se laaditaan lapsen aloittaessa päivähoito ja sitä päivitetään tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Monikielisillä lapsilla suunnitelman yhteydessä laaditaan kieliseurantalomake, jota päivitetään tarvittaessa. Kieliseuranta toimii apuna myös neuvolakäynneillä ja kaikkialla missä lapsen kehitystä seurataan. Varhaiskasvatuslaki velvoittaaakin tukemaan lapsen kasvua yksilöllisten tarpeiden mukaan. Lain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. (Varhaiskasvatuslaki i.a.)

Varhaiskasvatuksen toimintaympäristöistä muun muassa päiväkodissa työskentelee tavallisesti moniammatillinen tiimi. Työntekijöiden ammattinimikkeitä voivat olla lastentarhanopettaja, lähihoitaja, lastenhoitaja, päivähoitaja, päiväkotiapulainen, avustaja ja lastenohjaaja. Koulutustaustat työntekijöillä ovat tavallisesti lastentarhanopettaja, sosionomi, kasvatustieteen kandidaatti, sosiaalikasvattaja, lähihoitaja, lastenhoitaja tai päivähoitaja. Lisäksi päiväkodeissa voi työskennellä kunnasta ja lasten tarpeista riippuen erityislastentarhanopettaja, resurssierityislastentarhanopettaja, kiertävä erityislastentarhanopettaja ja kieli- ja kulttuurikoordinaattori. Myös erilaisia terapeutteja voi olla mukana varhaiskasvatuksen moniammatillisessa tiimissä. Lait ja asetukset määrittävät, missä suhteessa lapsia kohden tulee olla hoito- ja kasvatustalon ammattihenkilöstöä. (Varhais-

kasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen 2007, 24; Varhaiskasvatuslaki i.a.)

2.2 Kielen kehitys

Varhaiskasvatusikäisen lapsen kielen kehitys on kokonaisvaltainen prosessi, joka on yhteydessä lapsen koko kehitykseen. Kieli on erittäin tärkeä kaikessa oppimisessa, sillä kielen avulla hankitaan tietoa ja tieto kertyy muistiin. Kieli lisää ajattelun nopeutta ja laajuutta. Lapsen kielen kehitys liittyy vahvasti myös puheen kehitykseen ja kielenkäyttöön. Kielenkäyttö on ajattelua, tunteiden ilmaisua, sosiaalista vuorovaikutusta ja toiminnan ilmaisemista. (Nurmilaakso 2011, 31; Nurmilaakso & Välimäki 2011, 5.)

Varhaiskasvatussuunnitelmassa kieli ei ole erillinen orientaatio vaan kommunikation ja vuorovaikutuksen väline kaikkien orientaatioiden alueilla. Kielen kehitykseen tuleekin kiinnittää huomiota kaikissa varhaiskasvatuksen hoito-, kasvat- ja opetustilanteissa. Varhaiskasvatus on osa elinikäistä oppimista, joten kielitietoisuuden kasvattaminen tulee aloittaa jo varhaiskasvatuksessa. (Nurmilaakso 2011, 31; Nurmilaakso & Välimäki 2011, 5.)

Päivähoidossa olevan lapsen kielen kehitystä seurataan yhteistyössä kodin, päiväkodin ja neuvolan kanssa. Päivähoidossa ja neuvolassa kiinnitetään huomiota eteneekö kielenkehitys ikävuosille tyypillisellä kehityskululla (ks. TAULUKKO 1). Kasvattajan tulee olla tietoinen, että oikeissa olosuhteissa kielen ja puheenkehitys on varhaiskasvatusikäisellä lapsella äärimmäisen nopeaa. Esimerkiksi lapsen kasvaessa kaksivuotiaasta kuusivuotiaaksi sanavarasto laajentuu yli 250 sanasta noin 14 000 sanaan (TAULUKKO 1). Lapsen kehitys on kuitenkin yksilöllistä, joten kasvattajan tulee olla herkkä havaitsemaan, mitkä ovat lapsen haasteet ja mikä ovat yksilöllisen kehityksen piirteitä. Kasvattajalle mahdollisia haasteita näiden tunnistamiseen ovat esimerkiksi eri kielitaustaisten lasten kohdalla se, että voi olla haastavaa tunnistaa liittyykö kielen kehityksen haasteita lapsen omaan äidinkieleen. Muutenkin, jos lapsi kasvaa monikielisesä ympäristössä, on kielen ja puheen kehityksessä erityispiirteitä. Tämä vaatii ja edellyttää kasvattajalta hyvää perehtyneisyyttä asiaan.

TAULUKKO 1. Lapsen kielen ja puheen kehitys ennen kouluikää (Lyytinen 2003, 60)

Ikä	Kielen kehityksen saavutuksia
7-9kk	Lapsi jokeltelee monipuolisesti
10-15kk	Lapsi osaa käyttää eleitä ilmaisun tukemiseksi
1v 6kk	Lapsella on 10–60 merkityksellistä sanaa – lapsi ymmärtää useampia sanoja kuin pystyy tuottamaan – lapsi noudattaa lyhyitä toimintaohjeita ja kehotuksia
2v	Lapsi tuntee yli 250 merkityksellistä sanaa (yksilöllinen vaihtelu 0-600 sanaa) – ilmaisujen keskipituus on 5-6 morfeemia
2v 6kk	Lapsi oppii noin 10 uutta sanaa päivässä (reilut 3000 vuodessa) – substantiivien ja verbien osuus määrällisesti suurin – adjektiivit, pronominit ja partikkelit yleistyvät – preesens- ja imperfektimuotoja Lapsi käyttää myös "omatekoisia" muotoja ja taivutuksia
3v	Lapsen puhe on lähes kokonaan ymmärrettävää Lapsen puheessa on käsky-, kiello- ja kysymyslauseita Kielellinen tietoisuus alkaa: sana- ja loruleikit
4-5v	Eri sanaluokan sanoja esiintyy lapsen puheessa samassa suhteessa kuin aikuisten arkipuheessa Lapsi hallitsee sanojen taivuttamisen ja lauseiden muodostamisen perussäännöt – Omatekoiset taivutusmuodot vähenevät. Ilmaisujen tarkentuminen tulee esille – ajan ilmaisussa ja paikan ja sijainnin kuvauksessa – esineiden ja asioiden laadullisessa tarkastelussa (koko, määrä, väri, muoto) – tarinankerrontataidossa
6v	Lapsi hallitsee noin 14 000 sanaa ja sanojen ääntäminen on yleiskielen mukaista Lapsi nimeää sujuvasti esineitä ja symboleja Lapsi omaksuu vuorovaikutuksen perustaidot – Lapsi keskittyy kuuntelemaan puhetta, esittää kysymyksiä ja vastaa kysymyksiin

Lapsen sanavaraston määrässä ja laadussa on yksilöllisiä eroja, jotka johtuvat muun muassa ympäristötekijöistä, kuten esimerkiksi aikuiskontaktien määrästä

ja vanhempien käyttämästä kielestä. Yksi paljon tutkittu taustatekijä lapsen kielenkehitykselle on vanhempien koulutus ja sosioekonominen status (Latvakoski 2014, 18). Varhaiskasvattajien tulee käydä keskusteluja, missä vaiheessa lapsen kielen kehitykseen kannattaa puuttua, jos siinä huomaa jotain poikkeavaa. Kuitenkin suurin osa lapsista saavuttaa lähes samanaikaisesti kielen kehitykseen liittyviä merkittäviä asioita. (Halme & Vataja 2011, 40–42; Nurmilaakso 2011, 33.)

Puheen ja kielen kehityksen häiriöt ovat suhteellisen yleisiä, sillä eri selvitysten mukaan 3–7 % lapsista kärsii ainakin lievistä puheen ja kielen kehityksen häiriöistä. Kielen ja puheenkehityksen haasteita varhaiskasvatusikäisillä lapsilla voivat olla esimerkiksi artikulaatio eli äännehäiriöt, viivästynyt puheen- ja kielenkehitys, kielellinen erityisvaikeus, puheen sujuvuuden häiriöt ja mutismi eli valikoiva puhumattomuus. (Duodecim 2015.) Varhaiskasvattajien tulee yhdessä kodin ja neuvolan kanssa seurata aktiivisesti lapsen kielen kehitystä, sillä kielen ja kommunikaation kehityksen haasteet ennakoivat ongelmia muilla kehityksen alueilla, kuten sosiaalisissa taidoissa. Kielen ja puheenkehitykseen liittyvä kuntoutus tulee aloittaa riittävän aikaisin eli viimeistään neljävuotiaana. Riittävän aikaisin aloitettu kuntoutus ennaltaehkäisee ja lieventää odotettavissa olevia vaikeuksia. (Halme 2011, 92; Marttinen yms. 2001, 19–20.)

Hakamo (2011, 92) kuvaa kielihäiriöisen lapsen tutkimuksen kulkua sen jälkeen, kun huoli lapsen kielen kehityksen ongelmasta tai oppimisvaikeudesta on sen kaltainen, että varhaiskasvatuksen ja kodin antama tuki ei riitä. Päivähoidossa olevalla lapsella esimerkiksi neuvola ohjaa tarvittaessa eteenpäin, kun neuvola on yhteistyössä kodin ja päivähoidon kanssa seurannut lapsen kielen ja puheen kehitystä. Neuvola voi ohjata joko puheterapeutin tai psykologin tutkimuksiin. Puheterapeutin tutkimus koostuu normitettuihin testeihin ja kliinisiin havaintoihin perustuvista arvioista. Jos lapselle arvioidaan puheterapian tarvetta, terapia voidaan aloittaa. Psykologi arvioi taas kielellisiä ja ei-kielellisiä taitoja tai tarvittaessa lapsi ohjataan neuropsykologisiin tutkimuksiin. Avoterveydenhuollon lääkäri tekee arvion puheen ja kielen kehityksestä ja kielellisestä vuorovaikutuksesta. Jos puheen häiriön tutkiminen etenee erikoissairaanhoidon tutkimuksiin,

lapsen kielihäiriö diagnosoidaan ja lapselle tehdään kuntoutus- ja jatkotoimintasuunnitelma. (Hakamo 2011, 92)

2.3 Suomi toisena kielenä

Eri kielitaustaisen lapsen kielenkehityksen tavoitteena varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on toiminnallinen kaksikielisyys. Toiminnallisella kaksikielisyydellä tarkoitetaan lapsen kykyä puhua aktiivisesti, ymmärtää ja ajatella kahdella kielellä ja vaihtaa kielestä toiseen automaattisesti. Lapsi voi omaksua useita kieliä samanaikaisesti varhaisvaiheista lähtien. Vaikka lapsi voikin omaksua useita kieliä, liittyy niiden omaksumiseen erityispiirteitä. Kielen kehitys etenee tavallisesti samoin kuin yksikielisillä, mutta vauhti voi vaihdella. Alkuvaiheessa lapsi saattaa sekoittaa kieliä. Lapsi voi oppia kaksi kieltä joko samanaikaisesti eli simultaanisesti tai peräkkäin eli sukseksiivisesti. Samanaikaisessa kielen oppimisessa lapsi oppii kaksi kieltä ennen kolmea ikävuottaan. Tavallisesti päiväkotiin tullessa lapsi saattaa jo puhua äidinkieltään, joten silloin oppiminen tapahtuu peräkkäin. Silloin toinen kieli kehittyy samankaltaisesti kuin ensimmäinen kieli. Aluksi lapsi kuuntelee puhetta, muttei kykene tuottamaan sitä itse. (Halme & Vataja 2011, 13–15.)

Kahden kielen oppiminen saattaa vaikuttaa etenevän hitaammin kuin yhden kielen oppiminen. Lapsi saattaa aluksi puhua myös äidinkieltään, ennen kuin tajuaa, että muut eivät sitä ymmärrä. Peräkkäin oppimisessa kielen kehityksen vaarana on se, että uuden kielen omaksuminen etenee nopeammin kuin äidinkieli. Lapsen vanhempien ja päivähoiton henkilökunnan välisellä hyvällä yhteistyöllä syntyy kuitenkin paras tulos kielen lapsen kielen kehityksessä. (Halme & Vataja 2011, 13–15.)

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa linjauksissa määritellään lapsen oikeus omaan äidinkieleen ja oikeus suomi toisena kielenä (S2) -opetukseen. Oman äidinkielen merkitystä tulee korostaa, sillä äidinkielen vahvistuminen tukee myös suomen kielen kehittymistä. Lapsen äidinkielen oppiminen on myös edellytys uuden kielen oppimiselle, sillä äidinkieli toimii ajattelun ja tunteen perusta-

na. Toisen kielen oppiminen ja osaaminen on tärkeää oppijan tulevaisuuden kannalta (Paavola & Talib 2000, 232). Kielen oppimista voidaan pitää myös erittäin tärkeänä osana kotoutumista. Monikielisyys ja monikulttuurisuus ovat osa tämän päivän yhteiskuntaa, mutta suomenkielisessä päiväkotiryhmässä pääpaino on kuitenkin suomenkielessä. (Hakamo 2011, 19; Halme 2011, 87; Halme & Vataja 2011, 21.)

Varhaiskasvatuksessa mainitaankin vain lyhyesti, että vanhemmat ovat vastuussa lapsen äidinkielen kehittämisestä. Eri kielitaustaisten lasten vanhempien ja muiden kasvattajien tulee kiinnittää huomioita lapsille puhuttuihin kieliin. Tutkimusten mukaan jo varhain useita kieliä kuulleelta vauvalta voidaan tämän varuttua odottaa hyvää kielikykyä, jos kielellisestä kehityksestä pidetään riittävästi huolta. Monikielisen lapsen tullessa päivähoidon aikuisen tehtävänä on alkuvaiheessa täydentää, tulkita ja laajentaa lapsen kieltä. Lasta tulee rohkaista tuntemaan ja arvostamaan omaa kulttuuriaan ja käyttämään rohkeasti äidinkieltään. Näin lapsi voi kehittää itsetuntoaan ja kulttuurista identiteettiään. (Hakamo 2011, 19; Halme 2011, 87; Halme & Vataja 2011, 21.)

Suomi toisena kielenä (S2) -opetus on maahanmuuttajataustaiselle lapselle annettavaa suomen kielen säännöllistä ja tavoitteellista opetusta varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Opetuksen lähtökohtana voidaan pitää lapselle tärkeän sanavaraston kartuttamista, sillä lapsi oppii kieltä sitä mukaa, mihin hän sitä tarvitsee. Merkittävä sanasto liittyy arjen tilanteista selviämiseen, leikkiin ja ryhmään liittymiseen. Kova melutaso ja lapsiryhmän suuruus saattavat heikentää ja hidastaa suomen kielen oppimista, sillä lapsi voi esimerkiksi kuulla kieltä väärin. Tämä vaatii varhaiskasvattajilta pedagogista osaamista, jotta esimerkiksi pienryhmiin jakamisella ja lapsen yksilöllisellä huomioimisella voidaan mahdollistaa tehokas suomen kielen oppiminen. Toinen kieli opitaan kuitenkin vuorovaikutuksessa ja lapselle mielekkäissä tilanteissa. Päivittäiset toimintarutiinit opettavat lapselle miten kieltä käytetään erilaisissa tilanteissa. Aikuisen tulee tarjota lapsille riittävästi näitä oppimistilanteita. (Halme 2011, 90–99; Opetushallitus 2012, 3–7.)

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on käytössä lukuisia määriä erilaisia menetelmiä ja toimintatapoja, joita voidaan hyödyntää S2 -opetuksessa. Niitä voivat olla esimerkiksi erilaiset laulut, lorut, sadut ja pelit, jotka osaltaan kartuttavat lapsen sanavarastoa ja tekevät oppimisesta mielekästä. Päiväkotiryhmässä saattaa olla useita S2 -opetusta tarvitsevia, joiden suomen kielen kehitys voi olla eri vaiheessa. Tämä tuo osaltaan haasteita varhaiskasvatuksen henkilöstölle, jotta kaikki ryhmän lapset saavuttaisivat tarvittavan kielitaidon. S2 -opetuksen tulee olla myös tavoitteellista, mikä tuo osaltaan haasteita varhaiskasvatuksen henkilöstölle, sillä se tarkoittaa sitä, että kielitaitoa tulee arvioida. Arviointi on kuitenkin erityisen tärkeää, jotta tunnistetaan lapsen sen hetkinen kielitaito ja osataan tukea lasta oikein. Jos suomen kieli ei ole kehittynyt riittävästi, saattaa se muodostua suureksi haasteeksi kouluun mentäessä. Silloin lapselle voidaan miettiä perusopetukseen valmistavaa opetusta joko esi- tai alkuopetuksessa. Valmistavan opetuksen tavoitteena on edistää suomen kielen taitoa niin, että suomen kielen taso on saavuttanut riittävän tasoluokituksen. Valmistavan opetuksen tavoitteena on myös turvata lapselle tarvittavat valmiudet perusopetukseen siirryttäessä. (Halme 2011, 90–99; Opetushallitus 2012, 3–7.)

2.4 Aikaisemmat tutkimukset

Varhaiskasvatusikäisen lapsen kielen kehitystä ja sen tukemista on tutkittu paljon. Aiheesta on tehty lukuisia opinnäytetöitä ja pro gradu -tutkielmia. Osa tutkimuksista liittyy siihen, mitkä asiat vaikuttavat lapsen kielen kehitykseen. Toiset tutkimukset liittyvät taas siihen, millä keinoilla voi tukea lapsen kielen kehitystä. Avaan tässä joitakin arvioni mukaan keskeisimpiä aiheeseen liittyviä aikaisempia tutkimuksia.

Terhi Seppänen (2015) selvittää pro gradu -tutkielmassaan miten eri kielitaustaisten lasten suomen kielen kehitystä voidaan tukea päiväkodissa. Seppäsen mukaan eri kielitaustaisten lasten kasvun, oppimisen ja kehityksen tukeminen perustuu hyvin pitkälti samoille periaatteille ja lähtökohdille kuin suomenkielistenkin lasten kanssa ja hän kuvaa tutkielmassaan näitä lähtökohtia. Lisäksi var-

haiskasvattajilla tulee olla lapsihavainnointitaitoja ja kielen kehittymistä koskevaa teoretietoa. Seppänen korostaa, kuinka varhaiskasvatuksen henkilöstön on oltava tietoisia uusimmista tutkimuksista, jotta osaisivat oikeilla keinoilla tukea lasten kielen kehitystä. Seppäsen mielestä on erityisen tärkeää, että varhaiskasvattajat perehtyvät tuoreimpaan teoretietoon ja osaavat hyödyntää sitä monipuolisesti käytännön työssään. Seppäsen mukaan varhaiskasvattajat hyötyvät myös erityispedagogisesta osaamisesta esimerkiksi kuvien käytössä ja toiminnan strukturoimisessa.

Pauliina Lindgren (2014) pro gradu -tutkielmassaan selvittää lapsen varhaista kielen kehitystä ja siihen liittyviä tekijöitä. Lindgren selvittää, miten ympäristö vaikuttaa lapsen kielen monipuoliseen kehitykseen. Tutkimus sisältää myös tietoa erilaisista menetelmistä tukea kielen kehitystä. Lindgrenin mukaan kielen kehitys on hyvin moninainen ilmiö, joka koostuu lukuisista merkityksekkäistä tekijöistä. Lapsen ympäristö vaikuttaa kehitykseen merkittävästi ja ympäristöä muokkaamalla saadaan Lindgrenin mukaan luotua kielen kehitykselle mahdollisimman suotuisat olosuhteet. Ympäristön lisäksi vanhemmilla ja läheisillä on merkittävä rooli lapsen kielen kehityksessä. Lindgrenin mukaan on entistä tärkeämpää ymmärtää, että kielen kehitykseen voidaan useimmiten vaikuttaa hyvinkin paljon jo syntymästä lähtien.

Pirita Hihnala (2010) on opinnäytetyössään perehtynyt 3-5 vuotiaiden kielen kehitykseen ja kielen kehityksessä esiintyviin viivästymiin. Hihnala käsittelee kielen kehityksen tukemista kodin, päiväkodin ja monialaisen yhteistyön näkökulmasta. Laadullisella tutkimuksella Hihnala kartoittaa Kemin alueen päiväkotien lapsilla esiintyviä kielen kehityksen viivästymiä ja syitä niille. Hihnala myös selvittää, miten päiväkodeissa tuetaan kielen kehitystä ja kokevatko haastateltavat tukikeinot riittäviksi. Hihnalan mukaan kielen kehityksen vaikeudet ovat nykyaikana yleisiä. Hihnalan mukaan yleisyyteen voi vaikuttaa muun muassa aiempaa tarkempi havainnointi ja varhaisempi puuttuminen. Johtopäätöksenä Hihnala toteaa, että päiväkodeissa osataan tukea lasten kielen kehitystä monipuolisesti ja osataan huomioida myös lapsen muut kehityksen osa-alueet. Hihnalan mukaan koti on päiväkodin tärkein yhteistyökumppani myös lapsen kielen kehityksen viivästymiin liittyvissä tilanteissa.

3 KIELEN KEHITYKSEN TUKEMINEN

3.1 Kielen kehityksen tukeminen päiväkodin arjessa

Lapsen kielen kehityksen tukeminen on vuorovaikutusta, jossa huomio kiinnitetään äänne- ja kielitietoisuuden tukemiseen ja lapsen käsitevaraston kartuttamiseen. Tavoitteena tukemisessa on lapsen itseilmaisun ja positiivisen itsetunnon vahvistaminen. Tukeminen voi olla sanojen merkitysten laajentamista, kertomusta tukevia tai ymmärrystä lisääviä kysymyksiä ja malleja siitä, mitä kieltä erilaisissa tilanteissa käytetään. Varhaiskasvattajien tulee käyttää hyvää ja tarkkaa kieltä ja avata uusia käsitteitä lapsille kaikissa varhaiskasvatuksen hoito-, kasvatustilanteissa. Varhaiskasvattaja voi myös käyttää suoraa ohjausta kertomalla esimerkiksi, miten joku sana taipuu. (Hakamo 2011, 12–13; Ikonen & Virtanen 2007, 247)

Kielen kehityksen tuki on tärkeää lapsen kaikissa eri ympäristöissä eli päiväkodissa, kotona ja lähiympäristössä. Kasvattajalla onkin tärkeä rooli lapsen kielen ja kommunikaation kehityksen tukemisessa. Päiväkotiryhmässä kielen kehityksen tietoiseen tukemiseen on olemassa paljon erilaisia toimintatapoja, joita varhaiskasvattajat soveltavat oman ryhmän tarpeisiin. Esimerkiksi strukturoitu oppimisympäristö vaikuttaa lapsen kielen kehityksen tukemiseen positiivisesti. Strukturoitu oppimisympäristö on visuaalinen ympäristö, jossa on toiminnalla selkeät ja johdonmukaiset työtavat ja säännöt. Strukturointi on tapa järjestää ja jäsentää ympäristö siten, että lapsi kokee olonsa riittävän turvalliseksi toimiakseen. Esimerkiksi päivästruktuurin jäsentämiseen päiväkotiryhmässä voidaan käyttää kuvia tukemaan jäsenystä. (Alijoki 2011, 78; Hakamo 2011, 12–13; Ikonen & Virtanen 2007, 247.)

Päiväkodin arjessa varhaiskasvattajan tulee kiinnittää erityisesti huomiota lapsen yksilölliseen huomioimiseen, säännölliseen pienryhmätoimintaan sekä melutason madaltamiseen. Kielen ja kommunikaation kehityksen tukemisessa ennaltaehkäisevä työmuoto on tärkeää. Kun aikuinen tunnistaa lapsen kehityksellisen tason, hän voi parhaiten tukea sen hetkistä kielellistä kehitystä. Kielen ke-

hityksen tukemista suunniteltaessa, opettaja voi suunnitella toimintaa ajatellen yksittäistä lasta, mutta samalla koko lapsiryhmä hyötyy ohjelmasta. Päiväkodissa tapahtuva säännöllinen lukemisvalmiuksia vahvistava harjoittelu ennen varsinaisen lukemaan opettamisen alkua voi ehkäistä lukemisvaikeuksien syntymistä. Varhaiskasvattaja voi yhdessä erityislastentarhanopettajan tai muiden kielen kehityksen asiantuntijoiden kanssa suunnitella lapselle kielen kehitystä tukevia käytäntöjä päiväkodin arkeen. He voivat myös yhteistyössä kodin ja neuvolan kanssa pohtia, ovatko jatkotutkimukset tarpeen. (Hakamo 2011, 12–13; Halme 2011, 92; Marttinen yms. 2001, 19–20.)

Aikuisen antaman kielellisen tuen lisäksi lapsi oppii kieltä ja sen käyttöä toisilta lapsilta. Aikuisen mallin lisäksi lapsi saa malleja kielen kehitykseensä, ajattelunsa ja mielikuvituksensa tueksi myös toisilta lapsilta erityisesti leikkitalanteissa. Leikkiminen onkin monessa suhteessa lapselle oppimisen väline. Aikuisen rooli lapsen leikin mahdollistajana päiväkodin arjessa on myös oleellinen. Leikin edellytyksinä voidaan pitää muun muassa aikaa ja leikkirauhaa, tilaa, materiaalia, kokemuksia, malleja ja aitoa läsnäoloa ja vuorovaikutusta. Päiväkodin arjessa aikuinen voi toiminnallaan järjestää näitä leikin edellytyksiä lapsiryhmälle. Esimerkiksi monet leikit syntyvät oikeista ja itse koetuista, itse nähdystä ja itse kuulluista tapahtumista ja kertomuksista. Siksi päiväkodin retket, juhlat, yhteiset toiminnot, sadut ja tarinat voivat toimia leikin innostajina. Aikuinen voi jo läsnäolollaan kannustaa lapsia pitkäjänteisempään leikkiin. Aikuinen voi myös rohkaista arkoja ja vetäytyviä lapsia leikkiin. Lapsen kasvaessa aikuisen rooli leikin tukemisessa muuttuu, mutta toisaalta myös lapsen leikit monipuolistuvat. Pienen lapsen kohdalla aikuinen voi sanoittaa leikkiä ja viedä sitä eteenpäin ja isomman lapsen kohdalla aikuisen ohjaus voi liittyä enemmän innostamiseen. (Hakama 2011, 12; Mikkola & Nivalainen 2011, 53–54) Lastenpsykiatri Jari Sinkkonen (2012, 217) kuvaa myös aikuisen roolia sen jälkeen, kun leikin edellytykset täyttyvät. Tällaisessa suloisesta joutilaisuudesta tarviin vain vähäinen aikuisen taholta tuleva alkusysäys ja syntyy leikki, ihmisen kaikista kaunein, kaikkein inhimillisin luomus (Sinkkonen 2012, 217).

3.2 Aikuisen kielellinen rooli

Aikuisten ja lasten vuorovaikutus on läsnä kaikessa päiväkodin toiminnassa. Varhaiskasvattaja toimii itse koko ajan kielellisesti esimerkkinä lapsille. Hän voi sanoittaa tunteita ja nimetä asioita, selittää ja kuvailla sanoja sekä auttaa toistamalla ja kertaamalla. Kielen ja puheen tukeminen vaatii kasvattajalta herkkyyttä, pitkäjännitteisyyttä ja kärsivällisyyttä. Kasvattajan tulee kiinnittää huomiotaan myös omaan puheeseen, sen sujuvuuteen ja äänen käyttöön ja sävyyn. Esimerkiksi kielikuvien käyttöön ja ironiaan tulee kiinnittää huomiota, ettei lapsi ymmärrä viestiä väärin. Kasvattaja voi omalla toiminnallaan auttaa esimerkiksi lapsen keskustelutaitoja kehittymään. Uusimpien tutkimusten mukaan keskustelutaitoja edistää lapsen aktiivinen osallistuminen arkisiin vuorovaikutustilanteisiin sekä aikuisen mukautuminen lapsen kehittyviin taitoihin. Varhaiskasvattajan tulee jatkuvasti arvioida omaa vuorovaikutustaan lapsen kanssa. (Halme & Vataja 2011, 21–23; Laakso 2011, 83.)

Eri kielitaustaisten lasten kohdalla varhaiskasvattajan tulee kiinnittää huomiota kielen rohkaisevaan tukemiseen. Varhaiskasvattaja voi toistaa oikean kielellisen muodon omassa puheessaan kiinnittämättä huomiota lapsen virheisiin. Toisen kielen oppimisessa lapsi saattaa kokea painetta, että hänen pitäisi oppia kieli nopeasti. Varhaiskasvattajan tulee toimia rohkaisevasti ja kannustavasti, jotta lapsen motivaatio kielen oppimiseen säilyy. Varhaiskasvattajan tulee huomioida pienetkin puheyrietykset ja aloitteet lapselta. (Halme & Vataja 2011, 21–23; Laakso 2011, 83.)

Heleniuksen ja Korhosen (2011, 71) mukaan isoissa lapsiryhmissä on havaittu kielellisen viivästymisen olevan yleistä. Siinä vaiheessa, kun kieltä vasta opitaan, ei toinen saman ikäinen lapsi voi olla kielellisenä mallina. Kuitenkin keskustelu toisten ryhmäläisten kanssa on tärkeää kielen kehityksessä. Aikuinen voi erilaisissa arkisissa tilanteissa olla rikastuttamassa lasten keskusteluja. Jo aikuisen läsnäolon on todettu sekä lisäävän lasten keskustelua että laajentavan sen teemoja (Korkeamäki 2011, 45). Aikuisen rooli kielellisen vuorovaikutuksen tukemisessa korostuu myös ryhmässä. Aikuinen voi olla luomassa ryhmään positiivista ja suvaitsevaa ilmapiiriä. Myönteinen ilmapiiri ja hauskat kokemukset

auttavat lasta luomaan positiivisen minäkuvan itsestään kielen käyttäjänä (Hakamo 2011, 7).

Varhaiskasvatuksessa suunnittelutyöllä ja pedagogisilla valinnoilla on myös suuri merkitys. Varhaiskasvatuksen pedagogiikalle on jätetty paljon valinnan vapautta ja suhteellisen väljät kehykset. Tämä vapaus tuo varhaiskasvattajille vastuun. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee ymmärtää, mitä pedagogisia valintoja on tehty ja miten ne vaikuttavat työhön lasten kanssa. Lisäksi on ymmärrettävä miten toiminnan ja oppimisympäristön järjestäminen vaikuttavat koko ryhmän ja yksittäisen lapsen toimintaan. Varsinkin isossa lapsiryhmässä, jossa on eritasoisia kielen osaajia, on syytä kiinnittää huomiota suunnitteluun. Suunnittelulla ja perehtymisellä pyritään siihen, että jokainen lapsi saa ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavaa virikettä. (Mikkola & Nivalainen 2011, 10–11).

Päiväkodeissa ryhmien koostumukseen tulee kiinnittää suunnitteluvaiheessa huomiota. Olisi tarkoituksenmukaista, jos lapsen ryhmän aikuiset eivät vaihtuisi jatkuvasti, sillä varhaiskasvattajien pysyvyydellä on merkitystä laadukkaassa varhaiskasvatuksessa. Lapset ottavat kaksi kertaa enemmän kontaktia pysyviin, tuttuihin aikuisiin. Aikuiset taas osaavat tulkita tutun lapsen tarpeita herkemmin ja pystyvät vastaamaan tämän tunteisiin paremmin. (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 163–164).

4 KIELI AVAIN TASAPAINOISEEN KASVUUN JA OSALLISUUTEEN

Vuorovaikutuksessa muiden kanssa lapsi oppii ymmärtämään ja hallitsemaan omia tunteitaan ja ymmärtämään toisten tunteita sekä sovittamaan omia tarpeitaan toisten ihmisten tarpeisiin. Toisten lasten huomioiminen, yhteisöön liittyminen ja omien tarpeiden säätely ja oppiminen ovat korvaamattoman tärkeitä taitoja lapsen kasvaessa ja kehittyessä. Näitä taitoja opitaan vain vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Kieli on merkittävä tekijä vuorovaikutuksessa, vaikka vuorovaikutus tarkoittaa paljon muutakin. Jo ennen puhumaan oppimista vauvoilla on taito osallistua vuorovaikutukseen katsein, hymyin, ja jopa vastasyntyneetkin jäljittelevät aikuisen ilmeitä ja eleitä. Vuorovaikutus on yhteydessä myös esimerkiksi päiväkodin ilmapiiriin. Aikuiset ovat merkittävässä roolissa ilmapiirin luomisessa huolimatta siitä, että lapset vaikuttavat sekä yksilöinä että vertaisryhmänä päiväkodin ilmapiiriin. Lasta kunnioittavan ja kuuntelevan ilmapiirin voi aistia päiväkodissa, kuten myös välinpitämättömän ja lapsia kohtamattoman ilmapiirin. (Kalliala 2008, 11; Laakso 2011, 84; Mikkola & Nivalainen 2011, 19–20; Pulkkinen 2002, 113.)

Keskustelutaidot lisäävät lapsen osallisuutta ympäröivään maailmaan eri tavoin. Keskustelutaidot kehittyvät lapsen eri ikävaiheissa toistuvissa vuorovaikutusjaksoissa. Keskustelutaitojen kehittyessä lapset oppivat kielen erilaisia käyttötehtäviä, kuten sitä, että puheella voi vaikuttaa toiseen ihmiseen. On tärkeää, että lapsi keskustelee sekä toisten lasten että aikuisten kanssa. Vertaiskeskusteluissa lapsi oppii rakentamaan yhteistyötä ja ratkaisemaan konflikteja. Aikuisten kanssa keskusteltaessa taas lapsen ääntämys, sanasto ja kieliopilliset valmiudet kehittyvät. (Laakso 2011, 84–85.)

Vuorovaikutussuhteiden avulla luodaan kaverisuhteita jo varhaiskasvatusiässä. Kaverisuhteet taas vaikuttavat oleellisesti lapsen kehittymiseen, kuten sosiaalisen ja henkilökohtaisen identiteetin kehittymiseen sekä tunne-elämän ja tunne-elämän valmiuksien kehittymiseen. Päiväkoti-aikaisten kaverisuhteiden on todettu ennustavan koulumenestystä ja jopa työelämässä menestymistä. Päivähoitoryhmä voi tehdä mahdolliseksi myönteiset kokemukset yhdenvertaisuudesta

kaverin kanssa ja toimimisesta osana ryhmää. Näiden toteutumattomuus voi taas olla lapsen kehitykselle haitallista. (Koivunen 2009, 52.)

Lasta koskevien lakien ja asetusten mukaan on lapsella oikeus osallisuuteen. Osallisuutta voidaan määritellä eri tavoin. Kiilakosken (2007, 18–19) yhden määritelmän mukaan osallisuus on oikeutta omaan identiteettiin ja arvokkuuteen osana perhettä (tai sitä muistuttavaa yksikköä), ryhmää, yhteisöä, yhteiskuntaa tai ekosysteemiä. Toisen määritelmän mukaan osallisuus on todellisen vastuun kantamista ja saamista oman, toisten ja koko yhteisön toimintakyvystä. Se on sitoutumista toimintaan yhteisten asioiden parantamiseksi. Kielen, vuorovaikutuksen ja keskustelutaitojen voidaan nähdä edistävän näin määriteltyä osallisuutta. (Kiilakoski 2007, 18–19; Leinonen, Venninen & Ojala 2011, 92–93.)

Osallisuuteen liittyy kielen lisäksi paljon tekijöitä, kuten esimerkiksi ryhmädynamiikka ja lasten ja aikuisten väliset suhteet. Osallisuutta voidaan määritellä myös positiivisina kokemuksina ympäröivästä maailmasta. Lapsen osallisuus on oikeutta iloita itsestään ja kokea, että muutkin nauttivat hänen seurastaan. Kielen ja vuorovaikutuksen merkitys lapsen kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa on oleellinen. Kielen kehityksen tukeminen on myös erityisen tärkeää kasvatustyötä lapsen kasvaessa ryhmän jäseneksi. (Kiilakoski 2007, 18–19; Leinonen ym. 2011, 92–93.)

Lapset tulkitsevat ja tutkivat ympäröivää maailmaa yhdessä muiden kanssa. Kokemus omien tarpeiden huomioimisesta rakentaa lapsen luottamusta aikuisiin. Lasten osallisuuteen liittyy omien oikeuksien harjoittelu ja tiedostaminen. Näitä yhteisöllisiä ja vuorovaikutuksellisia taitoja ovat muun muassa oman vuoron odottaminen, lelujen jakaminen ja kaverin kuunteleminen. Vaikka näiden taitojen opettelu ei varsinaisesti sisälly varhaiskasvatussuunnitelmaan, opetellaan niitä muun toiminnan sisällä ja ohessa ja ne voivat olla osa päiväkodin sääntöjä. Esimerkiksi siirtymätilanteissa ja leikkitalanteissa voidaan opetella näitä taitoja aikuisen turvassa. (Leinonen ym. 2011, 92–93.)

Kasvatustyö voidaan nähdä osaltaan ennaltaehkäisevänä työnä, jonka tavoitteena on tukea lasta tasapainoiseen kasvuun. Kuitenkin muuttuvassa ajassa ja

ympäristössä kasvattajalta vaaditaan kykyä sosiaaliseen ajatteluun. Syrjäytymisen ehkäisy vaatii kaikilta kasvattajilta laajempaa sosiaalista ajattelutapaa kuin ennen (Paavola & Talib 2000, 70). Lapsen asema yhteiskunnassa on kehittynyt voimakkaasti sen jälkeen, kun lapsuus tehtiin näkyväksi ja lapsen oikeudet tunnustettiin hyväksymällä kansainvälisiä sopimuksia. Kuitenkin lapsiperheiden hyvinvoinnin erot ovat syventyneet. Suuri osa lapsista voi hyvin ja heidän vanhemmillaan on voimavaroja riittävästi hoitaakseen kasvatusvastuunsa. Samaan aikaan on lapsia, jotka kasvavat perheissä, joiden arkeen tuovat haasteita yhä useammat raskaat vaikeudet, kuten taloudelliset haasteet, psyykkiset vaikeudet ja muut elämänhallintaan liittyvät vaikeudet. (Mikkola & Nivalainen 2011, 9.)

5 LAPSEN KIELEN KEHITYS VARHAISKASVATUKSEN YMPÄRISTÖSSÄ

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet

Tutkimuksella pyritään vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Miksi kielen kehitys on tärkeää lapsen tasapainoisen kasvun tukemisessa varhaiskasvattajien mielestä?
2. Miten varhaiskasvattaja voi tukea lapsen yksilöllistä kielen kehitystä päiväkotiryhmässä, jossa on erilaisia kielen oppijoita?

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miksi kielen kehittyminen on tärkeää lapsen tasapainoisessa kasvussa. Lisäksi tarkoitus on kuvata erilaisia toimintatapoja, joilla voi tukea lapsen yksilöllistä kielen kehitystä ryhmässä. Varhaiskasvattajat toimivat jatkuvan muutoksen keskellä, sillä varhaiskasvatuksen toimintaympäristö ja sitä koskeva lainsäädäntö muuttuvat jatkuvasti. Varhaiskasvattajien tulee olla tietoisia ympäröivistä muutoksista, ja heillä tulisi olla kuitenkin kirkkaana mielessä työn pääpaino eli lasten laadukas varhaiskasvatus. Nämä haasteet edellyttävät jatkuvaa oman työn kehittämistä ja arviointia. Haluan nostaa esille kielen kehityksen tukemisen kokoaikaisena toimintana päiväkodin arjessa ja kielen kehityksen vaikutuksia lapsen kokonaisvaltaiseen kasvuun. Haluan opinnäytetyölläni olla muistuttamassa aikuisia siitä, kuinka tärkeää on jatkuvasti muistaa vastuunsa lapsen kehityksen tukemisen mahdollistajana. Toivon, että opinnäytetyöni tavoittaisi mahdollisimman laajan joukon. Luovutan valmiin opinnäytetyön tutkimuskohteena olleelle toimintayksikölle sekä kaupungin sivistystoimelle. Lisäksi opinnäytetyö julkaistaan ammattikorkeakoulujen julkaisualustalla verkossa.

Tavoitteena on kirjoittaa raportti sellaiseen muotoon, että kuka tahansa lukija ymmärtää sen sisällöllisen tarkoituksen. Vaikka puhun raportissa varhaiskasvattajien toiminnasta ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristöstä, voi nämä teemat koskettaa kaikkia lasten parissa olevia aikuisia ja kasvattajia. Toivon, että tutki-

mukseni herättäisi kriittistä ja kehittävää ajattelua lukijassa. Toivon, että lukija pohtisi, miten voi osaltaan luoda lapselle edellytyksiä kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin muuttuvassa ajassamme. Toivon myös, että lukija pohtisi, millaisia vaikutuksia uudistetulla varhaiskasvatuslailla voi olla varhaiskasvatuksen arkeen. Tavoitteena on, että opinnäytetyöni vastaisi todellista tarvetta ja tuottaisi hyödyllistä tietoa lapsen kielen kehityksen tukemisesta. Tutkimusaineiston kerään haastatteleamalla neljää varhaiskasvattajaa, jotka työskentelevät pääkaupunkiseudulla päiväkotiryhmässä, jossa on erilaisia kielen oppijoita. Hain tutkimuslupaa kaupungin sivistystoimelta ja myönteisen päätöksen sain syyskuussa 2015.

Pidän tärkeänä, että laadukkaasta varhaiskasvatuksesta käydään jatkuvasti keskustelua. Olen kiinnostunut siitä, miten varhaiskasvattajat kiinnittävät huomiota kielen kehityksen tukemiseen arkea suunniteltaessa. Haluan työssäni korostaa yksilöllistä kielen kehityksen tukemista ja aikuisen vastuullista roolia siinä. Myös varhaiskasvatuslakiin (1973/36) on kirjattu, että varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä. En halunnut rajata tutkimustani vain eri kielitaustaisten lasten kielen kehityksen tukemiseen, sillä kielen kehityksen erityispiirteet ovat lisääntyneet riippumatta lapsen kielitaustasta.

Uskon työskenteleväni itse joskus varhaiskasvatuksessa, joten haluan kasvat-
taa ammattitaitoani ja valmiuksiani yksilöllisen kielen kehityksen tukemisessa päiväkotiryhmässä. Varhaiskasvatuksen perusteidenkin mukaan (2005, 17) kasvattajien tulee ylläpitävä ja kehittävää ammatillista osaamistaan ja tiedostaa varhaiskasvatuksen muuttuvat tarpeet. Haluan myös tutkimusmenetelmän avulla saada laaja-alaisen näkemyksen tutkimastani aiheesta. Tavoitteena on teorian avulla lisätä teoreettista tietämystä ja laadullisella tutkimuksella laajentaa näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Haluan pitää työelämälähtöistä ja kehittämispainotteista näkökulmaa esillä koko raportissa.

5.2 Laadullinen tutkimus

Tutkimus on kvalitatiivinen eli tutkimusaineistoa ei kerätä mittausvälineillä vaan ihmisiltä saatavalla tiedolla. Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa suositaan sellaisia metodeja, joissa tutkittavien ääni pääsee esille. Laadullisessa tutkimusmenetelmässä käytettävän aineiston keräämisen tavoitteena on aineiston sisällöllinen laajuus, eikä niinkään aineiston määrä kappaleina. Lähtökohdiana on todellisen elämän kuvaaminen, jossa pyritään tutkimaan tutkimuksen kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Lisäksi laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä on paljastaa ja löytää tosiasioita, eikä niinkään todentaa jo tiedettyjä väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161–164; Vilka 2015, 129.) Uskon, että laadullisella tutkimuksella saan tuotettua tarpeellista ja syvälistä tietoa aiheesta.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan rooli on oleellinen ja siitä on oltava tietoinen. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija toimii tiedon keruun välineenä, eikä käytössä ole systemaattisia mittareita. Tutkijan rooli näyttäytyy jo kysymysten asettelussa. Myös aineiston analysoinnissa ja tutkimustulosten tarkastelussa tutkijan rooli tulee esille, sillä tutkija joutuu valitsemaan, mitä asioita hän käsittelee ja mitkä asiat jättää vähemmälle huomiolle tai kokonaan pois käsittelystä. Pyrin koko ajan tiedostamaan itselleni tätä vastuullista roolia ja jouduin pohtimaan paljon valintojani ja arvojani. Tutkija ei voi myöskään sanoutua irti arvolähtökohdista, sillä arvot muovaavat sitä, miten pyrimme ymmärtämään tutkimiamme ilmiöitä (Hirsjärvi ym. 2009, 161.)

Laadullisen tutkimuksen tyypillisten piirteiden mukaan tutkimusjoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti eikä satunnaisesti. Tutkimuksen kohteenani olivat pääkaupunkiseudulla sijaitsevat päiväkotiryhmät, sillä erityisesti eri kielitaustaisuus on pääkaupunkiseudulla lisääntyvä ilmiö. Työelämän yhteistyötaho valikoitui sillä perusteella, että kyseiset päiväkotiryhmät ovat monikulttuurisia ja niissä kielen kehityksen tukeminen on nähtävillä kaikessa toiminnassa. Valitsimme haastateltavat yhteistyössä päiväkodin kanssa. Valintaa tehdessämme pohdimme, kenellä varhaiskasvattajista voisi olla laajaa näkemystä kielen kehityk-

sen tukemisesta ryhmässä, jossa on erilaisia kielen oppijoita. Pyrimme myös valitsemaan sellaisia haasteltavia, jotka työskentelevät mahdollisimman erikäisten lasten kanssa. Kun olimme päätyneet sopiviin haastateltaviin, kysyin heidän suostumusta. Haastateltavat suhtautuivat myönteisesti tutkimukseeni ja olivat halukkaita haastatteluun.

5.3 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu on laadullisessa tutkimuksessa toimiva metodi, koska sitä käyttämällä tutkittavien näkökulmat nousevat esille hyvin. Teemahaastattelussa on etukäteen valittu teemat, joiden varassa haastattelu etenee (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47). Valitsin haastattelumenetelmäksi puolistrukturoidun teemahaastattelun. Haastattelu etenee siis teemojen varassa, mutta mukana on myös tarkentavia kysymyksiä. (ks. LIITE 1, haastattelurunko.) Haastatteluvaiheessa teemat olivat **kielen kehityksen tukeminen päiväkodin arjessa, yksilöllisen kielen kehityksen haasteet sekä arjen suunnittelu ja kehittämistarpeet**. Olin laatinut teemojen alle vielä tarkentavia kysymyksiä ja varauduin esittämään niitä haastattelutilanteessa lisää tarpeen mukaan.

Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina. Haastattelin varhaiskasvattajia heidän työpaikallaan eli päiväkodin tiloissa. Järjestimme haastattelulle sopivan rauhallisen paikan, jotta ulkoiset asiat eivät häiritse haastattelun kulkua. Olin sopinut haastatteluajankohdan haastateltavien kanssa ja pyytänyt heitä varaamaan aikaa haastattelulle. Nauhoitin haastattelut ja litteroin ne myöhemmin. Olin tarkkaan testannut nauhoitusvälineet, jotta pystyn luottamaan niihin ja keskittymään intensiivisesti haastattelun kulkuun. Aloitin haastattelut näyttämällä haastateltavalle haastattelurungon ja kertomalla pääpiirteittäin opinnäytetyöni tarkoituksista ja tavoitteista. Kerroin myös tutkimusluvasta ja siitä, millä keinoin pyrin säilyttämään anonymiteetin. Kerroin kuvailemani haastateltavia varhaiskasvattajiksi, jotka työskentelevät pääkaupunkiseudulla päiväkodissa. Kysyin haastattelun aluksi haastateltavan taustatiedot, sillä koin, että tutkijana saan hyödyllistä näkökulmaa kysymistäni tiedoista. Pyysin vielä haastattelussa varhaiskasvattajaa

kuvailemaan ryhmäänsä, jossa työskentelee. Koin, että nämä tiedot ovat tarpeellisia minulle ajatellen aineiston tulkintaa.

Haastattelut sujuivat hyvin. Ensimmäiset haastateltavat olivat valmiiksi tuttuja, joten haastattelutilannetta ei tarvinnut jännittää. Olin perehtynyt haastattelusta kertoviin oppaisiin ja pyrin toimimaan niin, että sain haastattelusta tarkoituksenmukaisen. Pyrin tarkentamaan haastateltavan sanomisia, jos koin sen tarpeelliseksi. Haastattelujen jälkeen yhteistyöni päiväkodin kanssa jatkui, joten minulla oli mahdollisuus myös tarkentaviin kysymyksiin haastattelujen jälkeen. Haastattelun olivat kestoltaan 30–50 minuuttia. Haastatteluissa ei ilmennyt yllätyksiä. Koen saaneeni laadukasta ja arvokasta aineistoa haastateltavilta tutkimukseeni liittyen.

5.4 Aineiston analysointi

Analysoin aineiston käyttäen teema-analyysia. Teemoittelu valikoitui haastatteluista ilmenneistä asioista. Tulosten analysoinnissa on huomioitavaa, että tutkija ei määrittele sitä mikä on tärkeää. Tutkijan pyrkimyksenä on paljastaa odottamattomia seikkoja (Hirsjärvi ym. 2009, 164.) Käsittelin haastattelujen tuloksia ainutlaatuisina ja tulkitsin aineistoa sen mukaisesti. Tulkinta on vuorostaan aina tutkijan, tutkimusaineiston ja teorian välisen vuoropuhelun tulos (Vilkkä 2015, 195.) Työskentelin haastatteluista saadun aineisto kanssa perusteellisesti, jotta saisin mahdollisimman luotettavan tutkimustuloksen. Kuuntelin haastatteluja useaan kertaan ja litteroin ne. Vähitellen haastatteluista nousseet teemat selkenivät. Huomasin kuitenkin suurena haasteena aineistoni runsauden, vaikka tutkimusjoukkoni olikin verrattain pieni. En voinut raportissani käsitellä kaikkia haastatteluista nousseita teemoja, vaikka mielenkiintoa olisi ollutkin. Pyrin aineistoa käsitellessä jatkuvasti pohtimaan, mitkä teemat parhaiten vastaisivat tutkimuskysymyksiäni ja keskustelisivat teorian kanssa. Olin varautunut muuttamaan teoriaosuutta, jos haastatteluista nousseet teemat olisivat olleet liian kaukana teoreettisesta viitekehystä.

Teemat ovat **kielen kehityksen tukeminen päiväkodin arjessa, varhaiskasvattaja rohkaisemassa kielen käyttöön, kielen kehityksen merkitys, sekä**

yhteistyön tärkeys. Ensimmäisessä teemassa käsittelen kasvattajien näkemystä siitä, mitä on kielen kehityksen tukeminen päiväkodin arjessa. Kuvaan erilaisia toimintatapoja, jotka varhaiskasvattajat ovat kokeneet hyödyllisiksi lapsen kielen kehityksen tukemisessa. Käsittelen myös niitä haasteita kielen tukemiseen liittyen, joita varhaiskasvattajat kuvasivat. Toisessa teemassa kuvaan haastatteluista nousseita kokemuksia siitä, millainen rooli aikuisella on päiväkodin arjessa muun muassa rohkaisemassa kielen käyttöön. Käsittelen myös sitä, kuinka varhaiskasvattaja voi osaltaan olla luomassa positiivista ja sallivaa ilmapiiiriä ryhmässä. Kolmannessa teemassa käsittelen varhaiskasvattajien kokemuksia siitä, miksi kielen kehittyminen on tärkeää lapsen tasapainoisen kasvun ja hyvinvoinnin kannalta. Neljännessä teemassa kuvaan sitä, kuinka varhaiskasvattajat puhuivat yhteistyön merkityksestä perheen ja muiden tahojen, kuten neuvolan ja puheterapian kanssa. Lopussa analysoin tekemiäni johtopäätöksiä ja haastatteluista nousseita kehitysideoita.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Kielen kehityksen tukeminen päiväkodin arjessa

Varhaiskasvattajat mainitsivat lukuisia tilanteita päiväkodin arjessa, joissa he kokevat voivansa tukea kielen kehitystä. Päivittäin toistuvat rutiinit nousivat paljon puhutuksi aiheeksi. Varhaiskasvattajat mainitsivat, että oppimisympäristö, jossa päivän eri toiminnot ovat selkeät ja johdonmukaiset, auttavat lapsia, joilla on haasteita kielen kehityksessä. Varhaiskasvattajien mukaan monissa eri arjen tilanteissa voi sanoittaa lapsille erilaisia asioita. Esimerkiksi ruokailutilanteissa ja pukemistilanteissa voi sanoittaa asioita ja toimintoja. Osa haastateltavista puhui myös toistojen merkityksestä. Näissä päivittäin toistuvissa tilanteissa asioiden sanoittaminen ja sanojen toistaminen on mahdollista. Kaikissa haastatteluissa pienryhmätoiminta nähtiin hyvänä asiana kielen kehityksen tukemista ajatellen. Pienryhmässä on tuttu aikuinen, jonka on helpompi tunnistaa lapsen kielen kehityksen haasteet ja suunnata apu oikein. Yksi haastateltava luetteli yhteenvedon erillisiä kielen kehityksen tukemiseen sopivia käytäntöjä.

Ne kuvat et niitä ei voi liikaa korostaa, selkokieliisyys, leikkitalu, kielijumppa, kuvitettuja lauluja ja leikkejä, joskus myös askartelu kuvina. Ja se just et arjen tilanteissa sanottamista ja nimeämistä.

Kuvien käyttö korostui tässä tutkimuksessa. Kaikissa tutkimuskohteenani olevilla ryhmillä kuvien hyödyntäminen päivittäin alkaa viimeistään aamupiirillä. Aamupiirillä käydään läpi kuvitettu päiväohjelma, ja joillain ryhmillä oli kuvitettuna myös muun muassa vuodenaikoja ja vuorokaudenaikoja. Kaksi haastateltavaa kertoi, että heidän ryhmässään lapsella on käytössä kuvakommunikaatiokansio. Toinen myös kertoi siitä, että kuvakommunikaatiokansiota voi hyödyntää muidenkin lasten kohdalla. Yksi haastateltava mainitsi myös tukiviittomien käytöstä, mutta omassa ryhmässään tukiviittomien käyttöön ei tällä hetkellä ollut osaa. Yksi haastateltava kuvasi myös, kuinka apuna voi käyttää nopean piirtämisen tekniikkaa. Esimerkiksi kun kerrotaan ohjeita, voi samaan aikaan piirtää ohjeet pääpiirteittäin havainnoinnin tukemiseksi.

Haastattelemieni varhaiskasvattajien mukaan erilaiset laulut, lorut ja riimiparit ovat lapsille mieluisia tapoja oppia kieltä ja kiinnostua kielestä. Varhaiskasvattajat käyttävät näitä tapoja muun muassa piirihetkillä. Kaksi varhaiskasvattajaa pohti kuitenkin sitä, että koko ryhmän piirillä on eritasoisia kielen taitajia, joten on välillä haastavaa tehdä näistä kaikille tarpeeksi innostavia tilanteita. Esimerkiksi piirillä saattaa olla lapsia, jotka ovat jo hyvin kiinnostuneita kirjaimista ja alkuäänteistä ja lapsia, joilla on vielä hyvin alkeellinen kielitaito. Kaksi varhaiskasvattajaa kertoi, että he ovat panostaneet kuvitettuihin lauluihin. Kaikissa haastatteluissa varhaiskasvattajat puhuivat siitä, kuinka he lukevat ryhmälle kirjoja. Kirjojen lukemisesta varhaiskasvattajat pyrkivät tekemään mielekkäitä tilanteita muun muassa elekielen ja kuvitettujen satujen avulla.

Varhaiskasvattajat puhuivat leikin tärkeydestä. Yksi varhaiskasvattaja totesi, että leikissä pysymiseen vaikuttaa kielen ja vuorovaikutustaitojen lisäksi muitakin asiat, kuten lapsen luonne. Varhaiskasvattajat ohjaavat lapsia leikkiin ja auttavat pysymään leikissä. Kaksi varhaiskasvattajaa puhui siitä, kuinka voivat erilaisilla keinoilla tukea lasten leikkiä. Niitä voivat olla esimerkiksi leikin kuvittaminen tai pelkästään leikkiin mukaan meneminen. Varhaiskasvattajat voivat myös ohjata lapsia leikkiin toisten kanssa ja kehittää ikätasolle sopivia leikkejä.

Et yritetään vähän lukea niitä lapsia et nähdään et tässä vois olla tällanen orastava kaverisuhde tai et nähdään et nyt laitetaan nämä leikkimään keskenään ja myös luoda semmosia leikkejä ja toimintoja jotka on tarpeeksi yksinkertaisia mut kuitenkin kiinnostais tiettyjä lapsia et tulis niitä kohtaamisia.

Yhtenä tärkeänä asiana nähtiin lasten kanssa keskusteleminen. Yksi varhaiskasvattaja kertoi, kuinka heti aamupiirillä he keskustelevat lapsia kiinnostavista asioista. Yksi varhaiskasvattaja kuvasi sitä, kuinka hän kiinnostuu lasten asioista ja keskustelee ja kyselee lapsilta heitä kiinnostavasta puheenaiheesta. Hän kuvasi, että keskustelemalla myös haastetaan lapsen ajattelua. Lapsilta voi kysyä esimerkiksi mielipiteitä jostain toiminnasta. Haastattelussa kävi ilmi, että aikuinen voi kannustaa lasta ajattelemaan itsenäisesti. Haastatteluissa varhaiskasvattajat kuvasivat sitä, kuinka aikuinen voi kysymyksenasettelulla haastaa lasta puhumaan. Varhaiskasvattaja voi asettaa kysymyksen niin, ettei vastauk-

seksi riitä vain ”joo” tai ”ei”. Yksi varhaiskasvattaja puhui paljon siitä, kuinka he käyttävät kielitietoista puhetta arjessa. He korjaavat lapsen puheen mallin oikeaksi kiinnittämättä sen enempää huomiota virheeseen. Joskus voi pyytää myös lasta toistamaan asian oikein sanottuna. Haastatteluissa puhuttiin myös siitä, kuinka varhaiskasvattajan on tärkeää kiinnittää huomiota omaan puheeseensa. Yksi varhaiskasvattaja kertoi esimerkin, kuinka kielikuvien käytöstä saattaa syntyä lapsille vääriä mielikuvia.

--katokku siinä meni toinen aikuinen tuli hännän alla. Ni eihän me nyt sillai voida sanoo ku ne aattelee et nyt sil on joku tuli siellä ja ei sil oo ees häntää.

S2 -kielen opetus korostui haastatteluissa, sillä jokaisen haastateltavan ryhmässä oli eri kielitaustaisia lapsia. S2-opetuksessa korostui monialainen yhteistyö. Kaksi varhaiskasvattajaa kertoivat pitävänsä koko ryhmälle yhteistä kielikerhoa viikoittain. Syynä koko ryhmän kielikerholle oli muun muassa aika. Kielikerhoissa opetellaan esimerkiksi sanastoa erilaisten pelien ja leikkien avulla. Varhaiskasvattajat kertoivat saavansa kieli- ja kulttuurikoordinaattorilta paljon ideoita kielikerhoon ja valmiin rungon opetusta varten. Materiaalit varhaiskasvattajat keräävät itse. Varhaiskasvattajat kertoivat, että heille on kertynyt jo paljon valmista materiaaleja kielikerhoa varten ja yhtenä esimerkkinä varhaiskasvattajat mainitsivat kirjan nimeltä 1000 sanaa suomeksi. Varhaiskasvattajat ovat hyödyntäneen kirjaa monin tavoin.

Et meil on aina tietty sanasto mitä kolme viikkoa käydään lävitse. Siel on sit ihan perhesanasto ja kehonosanasto ja just näitä erilaisia käsitteitä ku sijaintia kuvaavia käsitteitä ja tällasia. Ja se pyörii aina toimintakauden ajan. Et käydään tietty aika tiettyjä käsitteitä. Sit me kirjataan aina ylös et miten on menny.

Varhaiskasvattajat näkivät kielen kehityksen kannalta tärkeänä myös eri kielitaustaisten lasten kulttuurin näkymisen päiväkodin arjessa. Kolme varhaiskasvattajaa puhuivat siitä, kuinka he pyrkivät tuomaan ryhmän arkeen jotain lapsen kulttuurista. Yksi ryhmä on kerännyt seinälleen lippuja, mistä maista heidän ryhmäläisensä koostuu. Varhaiskasvattajat saattavat kysyä eri kielitaustaisten lasten vanhemmilta tai lapsilta itseltään, miten heidän kielellään tervehditään tai

toivotetaan hyvää huomenta. Koko ryhmän piireillä voi sitten käyttää näitä erikielisiä tervehdyksiä.

Kaikki tutkimuskohteena olleet varhaiskasvattajat olivat sitä mieltä, että aikuise-
na voi vaikuttaa kielen kehityksen tukemiseen. Osa varhaiskasvattajista puhui
siitä, kuinka ryhmässä tulee huomioida eritasoiset kielen oppijat ja pyrkiä tar-
joamaan jokaiselle jotakin, ettei lapsi turhaudu tai ala käyttäytyä häiritsevästi.

(Ryhmässä on) hyvin monen ikäisiä lapsia ja sit et on vielä eri ta-
sosia kielellisesti et kylhän se haastava paletti on et pystyy tarjoa-
maan jokaiselle semmosta jokaisen tarpeen mukaista varhaiskas-
vatusta.

Varhaiskasvattajat puhuivat siitä, miten he suunnittelevat kielen kehityksen tu-
kemista. Yksi varhaiskasvattaja kuvasi sitä, että esimerkiksi jos lapsella on pu-
heessa äännehäiriöitä, voi varhaiskasvattaja suunnitella piirille ohjelmaa, jossa
harjoitellaan näitä äännejä. Varhaiskasvattaja kertoi, että esimerkiksi lapsen
puheterapeutti voi antaa päiväkodille näitä harjoituksia. Samalla se on koko
ryhmän ohjelmaa, eikä yhden lapsen tarvitse erottua joukosta. Kuitenkin kaikis-
sa haastatteluissa kävi ilmi suunnitteluajan rajallisuus.

6.2 Varhaiskasvattaja rohkaisemassa kielen käyttöön

Varhaiskasvattajien mukaan aikuinen voi luoda sallivaa ilmapiiriä ja rohkaista
lasta käyttämään kieltä. Kaksi varhaiskasvattajaa kuvailivat kuinka he keskuste-
levat ryhmässä siitä, kuinka lapset voivat oppia kieltä eri aikaan. He selittävät
lapselle, että kaikki eivät opi yhtä nopeasti muitakaan asioita. Varhaiskasvattajat
kertoivat, että kielen haasteet voivat johtaa myös eriytymiseen päiväkotiryhmäs-
tä, jos aikuinen ei ole tukemassa.

Et (lapsi) ei enää hakeudukaan oman tasosten seuraan et isommat
varsinki rupee helposti matkimaan sit ja kysyy miks toi puhuu noin
ja miks toi ei osaa ja isompi ymmärtää itse sen oman puutteensa ku
älyllinen toiminta ja ymmärrys on ok mut se puheen tuottaminen on
se vaikeus.

Varhaiskasvattajat kertoivat, kuinka eri tavoin voi rohkaista lapsia kielen käyttöön. Lapset voivat toimia ruoka-apulaisina, jolloin he saavat kertoa muulle ryhmälle, mitä ruokaa on tarjolla. Lapset voivat esiintyä myös esimerkiksi lelupiirillä. Kahdessa haastattelussa varhaiskasvattajat kertoivat, että joskus pyytävät lapsia kertomaan aamupiirillä päivän kulun. Osa haastateltavista kuitenkin puhui siitä, kuinka lapsen persoonakin vaikuttaa esiintymishalukkuuteen. Varhaiskasvattajan tulee ottaa huomioon, että ujompi lapsi voi tarvita aikuisen tai toisen lapsen tukea esiintymiseen. Myös näissä tilanteissa varhaiskasvattajien tulee luoda suvaitsevaa ilmapiiriä, jotta lapsi uskaltaa virheistä huolimatta esittää asiansa.

Et pienestä pitäen lapsi oppis rohkeesti esiintymään ja virheitä voi tulla ja voi kertoa väärin ja viikonpäivät voi mennä väärin mut mitä sitte. Virheitä tekee jokainen.

Yksi varhaiskasvattaja kuvasi sitä, kuinka lapsen persoonan tunnistaminen voi olla myös haaste. Esimerkiksi aralle lapselle päiväkotiin tulo voi tuntua pelottavalta. Aikuisen olisi kuitenkin tärkeä tunnistaa lapsen tarpeita, jotta osaisi tukea ja rohkaista lasta oikein. Varhaiskasvattaja pohti sitä, että varhaiskasvattaja saattaa helpommin huomata sellaisen lapsen tarpeet, joka on luonteeltaan aktiivisempi tai käyttäytyy häiritsevästi. Varhaiskasvattaja pohti, että hiljaisen ja ujon lapsen kohdalla varhaiskasvattajan tulee olla itse aktiivinen, jotta saa lapsen tuntemaan olonsa turvalliseksi ja kertomaan tarpeistaan.

Et on sellanen ujompi et sit sais sitä rohkeutta ja et miten sitä vois niinku tukee. No tietenki ku on pienryhmissä ni sit voi siinä ku on tuttu aikuinen ni sitte.

Varhaiskasvattajat puhuivat siitä, kuinka on tärkeää huomioida pienetkin puheen aloitteet lapselta ja kaikin keinoin selvittää mitä lapsi tarkoittaa. Apuna voi käyttää muun muassa kuvia. Yksi varhaiskasvattaja kertoi, että eri kielitaustaisen kohdalla he saattavat pyytää avuksi myös toista lasta, jolla on sama kieli. Varhaiskasvattajat pitivät tärkeänä sitä, että lapsi tulee kuulluksi kielitaidosta riippumatta.

6.3 Kielen kehityksen merkitys

Kielen kehityksen merkityksestä puhuttaessa varhaiskasvattajat kuvasivat kielen vaikutusta sosiaalisuuteen ja sosiaalisiin suhteisiin.

Sit ku sä et puhu ni sulle ei kehity just ne sosiaaliset taidot. Ja sitte ei myöskään itseilmasun taidot eikä sit lopulta just ne tunnetaidot-kaa.

Sit jos ei oo sitä puhetta jos ei oo ollenkaan tai osaa puhuu tai uskalla tai ei halua ni silloin sä jäät vähän paitsi. Ja voi jäädä niinku monesta sellasesta mistä ei halua jäädä paitsi. Voi jäädä joukosta pois.

Yksi varhaiskasvattaja kuvasi sitä, kuinka kielen kehittyessä leikit monipuolistuvat. Varhaiskasvattaja puhui siitä, kuinka lapsen olisi hyvä hakeutua oman ta-
soisten leikkijöiden seuraan, jotta kieli ja ajattelu kehittyisivät entisestään.

Varhaiskasvattajien mukaan kieli näyttäytyy myös siinä, kuinka lapsi saa ilmaista omia tarpeitaan ja tunteitaan. Yksi haastateltava kuvasi sitä, kuinka lapsen kielen kehityksen haasteet voivat johtaa esimerkiksi häiriökäyttäytymiseen. Jos lapsi ei saa sanottua mitä haluaa, voi nyrkki heilahtaa. Näitä häiriökäyttäytymi-
siä saattaa tapahtua esimerkiksi leikki-tilanteessa ristiriidoissa. Varhaiskasvattajat kertoivat, että seuraavat lasten leikin kulkua, jotta pääsisivät tällaisiin tilanteisiin tukemaan lapsia ristiriitojen selvittämisessä.

Kylhän sul on hirveesti ajatuksii mut jos sä et niinku pysty niit tuotamaan ni se just lisää sellast niinku tai oletettavasti lisää sitä et sä purat niitä tunteita jollain negatiivisella keinolla. Et sua kiukuttaa ni sä et pysty sanoo siitä mitään ni sä lyöt.

(--)
ni lapsella on oikeus ittensä ilmasemiseen ja siihen et se saa oman ajatuksen tai asian sanottua.

Varhaiskasvattajat puhuivat siitä, kuinka kieli vaikuttaa lapsen itsetuntoon. Kun lapsi tiedostaa omat puutteensa, saattaa hän vetäytyä ja vältellä puhumistilanteita.

Just se et kaikki menee jo ku sä et saa sanottuu et mäki haluun mukaan tai sä just pyörit pihalla ku sä et uskalla tai osaa sanoo et pääseksä mukaa.

6.4 Yhteistyön tärkeys

Haastateltavat korostivat yhteistyön merkitystä sekä lasten perheiden että muiden muun muassa terveydenhuollon henkilöstön kanssa. Lapsen kielen kehityksen kannalta on tärkeää, että yhteistyö toimii. Haastateltavat kokivat, että perheille tulisi kertoa kielitaidon merkityksestä. Jos lapsella on esimerkiksi artikulaatio-ongelmia tai ongelmia puheen tuottamisessa, on tärkeää että myös perhe ja päiväkoti ovat mukana lapsen tukitoimissa.

Perheiden kanssa tehtävä yhteistyö on ihan ensiarvosen tärkeätä et ensinnäki se et siel hyväksytään se ja hyväksytään tukitoimet ja ymmärretään miks ne on tärkeitä.

Varhaiskasvattajat puhuivat myös siitä, kuinka on hyvä tiedostaa lasten taustat, jotta osaisi ymmärtää lasta paremmin.

Ylipäättänsä joissain kulttuureissa ei samallalailailla kommunikoida ja olla lasten kanssa niinku meillä suomalaisessa kulttuurissa.

Eri kielitaustaisten lasten kohdalla perheiden kanssa tehtävä yhteistyö nähtiin kielen kehityksen kannalta erityisen tärkeänä. Osa varhaiskasvattajista olivat sitä mieltä, että nykyään perheillä on hyvin tiedossa, että äidinkielen oppimisella on suuri merkitys suomen kielen oppimiseen. Varhaiskasvattajat puhuivat siitä, kuinka tärkeää on saada avoin suhde lapsen vanhempiin. Tulkin käyttö keskusteluissa osoittautui tärkeäksi. Päivittäisissä kohtaamisissa lasten tuonti- ja ha-kuhetkillä erikielisten vanhempien kanssa kommunikointi saattaa olla melko vähäistä, jos ei ole yhteistä kieltä.

Minusta niin vanhemmat on ymmärtänyt sen ku heille on selittänyt sen ja se on hyvin selvillä et ne käyttää kotona sitä omaa äidinkieltä. Koska sit on kuullu et on semmosia perheitä mis sit puhutaan jonkunäköstä sekakieltä ja se on sit sen kielen kehityksen kannalta huono ratkasu. Mut et on aika hyvin tiedossa se et parhaiten sitä kielellistä kehitystä tuetaan et puhutaan sille lapselle omaa äidinkieltä kotona ja luetaan satuja äidinkielellä ja voidaan laulaa lauluja ja kuunnella kaikkia tämmösiä asioita.

Yksi varhaiskasvattaja kuvasi tilannetta, jossa eri kielitaustaisen lapsen vanhemmat huolestuivat, kun lapsi ei enää puhunut omaa äidinkieltään tarpeeksi hyvin. Vanhemmat tekivät ratkaisun, että lapsi on erityisen pitkän ajan kotona, jolloin keskityttiin lähinnä äidinkieleen. Varhaiskasvattaja huomasi suuren eron, kun lapsi tuli takaisin päiväkotiin. Lapsi oli omaksunut oman äidinkielen, joten myös suomen kielen kehitys eteni suuren harppauksen.

Sit se jos on suomi toisena kielenä ni mehän ei olla minkään kielen erityisasiantuntijoita ni sit se et eihän me voida tietää ku aina siihen toisen kielen oppimiseen vaikuttaa sen oman äidinkielen oppiminen ni mehän ei voida tietää kuinka hyvällä mallilla on se äidinkieli ni siihen kans sit vanhemmat apuun.

Varhaiskasvattajat puhuivat myös ryhmien välisen yhteistyön tärkeydestä. Toisilta ryhmiltä voi lainata erilaisia materiaaleja käyttöön ja kysyä niiden toimivuudesta. Yksi varhaiskasvattaja puhui myös kuinka tärkeää työssä jaksamisen kannalta on päiväkodissa henkilöstön välinen avoin ilmapiiri. Päiväkodin ryhmillä saattaa olla samantyyppisiä haasteita kielen tukemiseen liittyen, niin on tärkeää, että niistä voi puhua avoimesti työyhteisössä muiden työntekijöiden ja esimiehen kanssa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISIDEAT

Tässä tutkimuksessa kävi ilmi, että päiväkodissa kielen kehityksen tukemiseen on olemassa lukuisia toimintamalleja. Haastattelemiini varhaiskasvattajat käyttivät hyvin monipuolisesti erilaisia keinoja tukeakseen kielen kehitystä. Haastattelemiini varhaiskasvattajat olivat tietoisia, mitkä erilaiset asiat edistävät kielen kehitystä ja rohkaisevat kielen käyttöön. Haastatteluissa korostui, että kielen kehitys tapahtuu varhaiskasvattajien mielestä kontaktissa muiden kanssa. Varhaiskasvattajien käyttämät erilaiset keinot tukea lapsen kielen kehitystä näyttäytyvät tutkimustenkin mukaan toimivilta. Kielen kehitykseen liittyvistä tekijöistä on tehty lukuisia tutkimuksia. Muun muassa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisussa *Lapsi & kieli* (Nurmilaakso & Välimäki 2011) eri asiantuntijat kertovat näiden erilaisten menetelmien hyödyistä tutkimusten valossa.

Arjen suunnittelulle voisi olla enemmän aikaa, sillä monet haastateltavat puhuivat siitä, kuinka mielellään suunnittelisivat arkea enemmän ja kuinka heillä on mielessään ideoita, joita eivät kerkeä toteuttamaan. Haastatteluista kävi ilmi, että valmiita materiaaleja voisi hyödyntää enemmänkin. Materiaalit voisivat olla helpommin saatavilla ja valmiiksi käyttökuntoon sovellettuina. Yksi varhaiskasvattaja puhuikin siitä, että hyllyissä on monenlaista materiaalia, mutta niitä ei ehdi hakea käyttöön. Kuitenkin haastatteluissa kävi ilmi, että kielen kehitys tapahtuu arjessa vuorovaikutuksessa. Laadukkaalla vuorovaikutuksella on enemmän merkitystä kielen kehityksen kannalta, kuin arjen suunnittelulla. Varhaiskasvattajat puhuivat leikin tärkeydestä. Yksi varhaiskasvattaja kertoi, että päiväkodin tilat eivät aina mahdollista rauhallista ja häiriötöntä leikkiä.

Mut just siitä ollaan keskusteltu et vaik se toiminta on tärkeää et ollaan luotu semmosia hetkiä et kaikessa toiminnoissa huomioitas eritasoiset lapset mut myös se arki on ihan äärettömän tärkeä nimenomaan ne leikit ja semmoset. Siihen ollaan yhä enemmän herätetty.

Tutkimushaastattelusta nousi haastateltavilta jonkin verran kehittämisideoita. Kielitaidon arviointi nähtiin osaltaan haasteena ja siihen ei aina ole riittävästi

aikaa. Yksi haastateltava nosti esiin, että videoinnin avulla voi havainnoida lapsen kielitaidon tasoa. Kuitenkin havainnointi tapahtuu esimerkiksi leikki-ilanteessa, jossa olisi tärkeää, että aikuinen olisi siinä mukana viemässä leikkiä eteenpäin. Varhaiskasvattaja kertoikin, että jalallinen videokamera voisi sopia tilanteeseen. Kuvien käyttöä voisi haastattelujen mukaan lisätä entisestään. Yhtenä kehittämisideana nousi myös tabletin käytön monipuolistaminen. Tällä hetkellä tabletilla lähinnä pelataan, mutta tablettia voisi hyödyntää muuhunkin tarkoitukseen, kuten esimerkiksi kielen kehityksen tukemiseen ja perheiden kanssa tehtävän yhteistyön kehittämiseen.

Tutkimuksessa korostui perheiden kanssa tehtävän yhteistyön tärkeys. Yksi haastateltava kertoi, että heidän ryhmässään oli pidetty lasten vanhemmille leikki-iltapäivä. Varhaiskasvattajat voisivat pohtia, miten saisi kehitettyä perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä. Lapsen kielen kehityksen kannalta on tärkeää lapsen kulttuurisen identiteetin kehittyminen. Varhaiskasvattajien on syytä pohtia, miten voisi osaltaan rikastaa lapsen kulttuurisen identiteetin kehittymistä. Päiväkotiryhmässä voisi olla esimerkiksi erilaisiin kulttuureihin liittyviä asioita enemmän näkyvillä, jotta keskustelu eri kulttuureista lisääntyisi.

Tässä tutkimuksessa korostui suomi toisena kielenä omaavien lasten kielen kehityksen tukeminen, sillä kaikkien haastattelemini varhaiskasvattajien ryhmässä oli eri kielitaustaisia lapsia. Varhaiskasvattajat olivat hyvin tietoisia suomi toisena kielenä -opetuksesta. Kuitenkin haastatteluissa nousi yhdeksi tekijäksi ryhmän koostumus. Osa varhaiskasvattajista koki, että heidän on haastavaa tarjota kaikille tasonsa mukaista kielen opetusta, jos ryhmässä on suhteessa hyvin paljon eri kielitaustaisia lapsia. He pohtivat sitä, voisiko eri kielitaustaisten lasten jakautumisella tasaisemmin päiväkotiryhmiin, olla positiivisia vaikutuksia. Lisäksi varhaiskasvattajat pystyisivät mahdollisesti keskittymään enemmän perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön ja kotoutumista tukevaan näkökulmaan.

Sit se et olis sopivassa suhteessa näitä S2 lapsia ja sit näitä kanta-suomalaisia ni se kyllä tukis et tavallaa on tarpeeks niitä tukilapsia ja sit sijoitettais tasapuolisesti niitä jokapuolelle. Jos haluaa tehdä hyvin sen. Ku tää päiväkotia on monesti niille perheille ensikontakti

tähän suomalaiseen yhetiskuntaan et se hoidettais hyvin ku siihen liittyy niin paljon asioita.

Haastatteluissa nousi esiin, että päiväkodissa voisi olla tarvetta säännöllisesti kiertävälle S2-opettajalle. Silloin S2-opetuksen säännöllisyys turvattaisiin, eikä esimerkiksi varhaiskasvattajien äkilliset sairastumiset tai muut arvaamattomat syyt estäisi S2-opetusta. S2-opettajalla olisi laajempi käsitys eri kielitaustaisen lapsen kielen kehityksen tasosta koko kaupungin tasolla, joten opetusta voisi saada yksilöityä entistä paremmin.

Jatkotutkimuksen aiheena tutkisin mielelläni lisää esimerkiksi sitä, kuinka paljon varhaiskasvattajan koulutustausta vaikuttaa tietoisuuteen lapsen kielen kehityksen tukemisesta. Olen myös kiinnostunut siitä, kuinka erilaisissa päiväkodeissa kiinnitetään huomiota kielen tukemiseen. Olisi kiinnostavaa tehdä esimerkiksi määrällinen tutkimus siitä, mitä kaikkia tuen keinoja varhaiskasvattajilla on esimerkiksi eri kunnissa. Nyt, kun varhaiskasvatuslakia uudistetaan, olisi tärkeää tutkia kuinka laadukas varhaiskasvatus toteutuu, jos esimerkiksi ryhmäkoko kasvaa. Haluaisin myös tutkia perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä. Koin sen aineiston perusteella erityisen tärkeäksi. Haluaisin löytää uusia toimintatapoja, miten voisi kehittää perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä.

8 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Tutkimuksen laatua tarkkaillaessa suurena luotettavuuden kriteerinä voidaan pitää tutkijaa itseään ja tutkijan rehellisyyttä. Laadun arvioinnin kohteena ovat teot, valinnat ja ratkaisut, jotka tutkija on itse tehnyt. (Vilkkä 2015, 196). Pysin pitämään nämä asiat mielessäni ja korostamaan itselleni ainutlaatuista tutkijan rooliani tutkimuksen edetessä. Jo aiheen valinnassa ja tutkimuskysymyksiä laatiessa jouduin tekemään valintoja. Alkuvaiheista lähtien olen joutunut arvioimaan luotettavuutta ja omia valintojani. Lähteitä etsiessä jouduin pohtimaan lähteiden luotettavuutta ja tekemään valintoja lähteistä, joita käytän työssäni. Pysin aina perustelemaan kriittisesti itselleni valintoja, joita tein niihin liittyen. Pysin valitsemaan mahdollisimman tuoreita ja laadukkaita lähteitä ja koin nämä valinnat äärimmäisen vastuullisiksi. Kielen kehitystä on tutkittu paljon, joten lähdemateriaalin runsaus osoittautui myös haasteeksi rajausta ajatellen. Pidin tärkeänä, että sain mahdollisimman uutta ja luotettavaa tietoa käyttööni. Toisinaan oli haastavaa rajata aihetta, sillä tutkimuskysymykseni olivat suhteellisen laajoja. Jouduin myös pohtimaan jatkuvasti omia ennakoasenteita ja ajatuksia opinnäytetyöni teemoista. Minulla on kokemusta varhaiskasvatuksen työympäristöstä, joten jouduin tietoisesti pohtimaan, pyrkivätkö omat ajatukseni ohjaamaan tutkimustani ja valintojani johonkin suuntaan. Pysin kuitenkin tutkimuksessani tarkastelemaan aihetta mahdollisimman objektiivisesti ja ennakkoluulottomasti, jotta saavuttaisin mahdollisimman luotettavan tutkimustuloksen.

Opinnäytetyön raporttia kirjoittaessa tuli ottaa huomioon eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä seikkoja. Vaikka tutkimus olisi toteutettu parhaalla mahdollisella tavalla, voi sen laatu ja luotettavuus kärsiä pahasti kirjoittamisvaiheessa. Perehdyin tutkimisesta ja kirjoittamisesta kertoviin teoksiin ja Diakoniamammattikorkeakoulun julkaisemaan oppaaseen opinnäytetyön tekemisestä. (ks. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005; Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä 2007; Vilkkä 2015). Tutkijana jouduin pohtimaan ja refleктоimaan jatkuvasti omia valintojani myös raporttia kirjoittaessa. Raporttia kirjoittaessa täytyy olla tarkkana muun muassa siitä, että haastateltavien anonymiteetti säilyy. Tutkijana täytyy pohtia, mitkä asiat voivat vaikuttaa jonkun haastateltavan tunnistettavuuteen, ja

nämä tunnistettavuuteen liittyvät asiat tulee häivyttää tekstistä niin, ettei sisältö kärsi. Haluan myös noudattaa korkeaa eettistä harkintaa raporttia kirjoittaessani, jotta toimisi hyviä tutkimuskäytänteitä vastaan. Tutkimustekstin rooli korostuu tutkimusprosessissa, sillä lukijat arvioivat tutkimusta kirjoitetun raportin perusteella. Pyrin noudattamaan raporttia kirjoittaessa hyvää tieteellistä käytäntöä ja pyrin pitämään tekstissäni arvioivaa, kriittistä ja argumentoivaa otetta.

Laadullisessa haastattelututkimuksessa tulee ottaa huomioon haastateltavien suostumus ja halukkuus yhteistyöhön. Tutkimustulokset ja tutkimusaineisto ovat riippuvaisia haastattelijan ja haastateltavan välisestä suhteesta. Esimerkiksi se, kokeeko haastateltava tilanteen turvalliseksi ja luottamukselliseksi vaikuttaa avoimen ilmapiirin syntymiseen. Pyrin luomaan tätä avointa ilmapiiriä kertomalla haastateltaville tutkimuksesta ja sanoin, että voi kysyä myös minulta mitä olen tarkoittanut kysymyksillä. Tutkimuksen valmistuttua hävitän haastatteluista saadun aineiston asianmukaisesti. Avoin ilmapiiri on onnistuneen haastattelututkimuksen yksi perusedellytyksistä. Haastateltavia valitessa tulee pohtia, onko haastateltava ennestään tuttu ja miten se vaikuttaa tutkimustulokseen. Osa haastateltavista oli minulle tuttuja ja osa ei. Koen, että tuloksen kannalta ei ollut merkittävää vaikutusta sillä, että osa haastateltavista oli minulle ennestään tuttuja. Voi olla, että tunteminen vaikutti haastateltavien innokkuuteen suostua haastatteluihin päiväkodin hektisen arjen keskellä.

Haastattelutuloksiin saattaa myös vaikuttaa haastateltavan suhtautuminen aiheeseen. Jos haastateltava ei pidä aihetta kovinkaan kiinnostavana tai tärkeänä, saattaa haastateltava vastata vain pikaisesti kysymyksiin, jotta tilanne olisi pian ohi. Lähtökohtaisesti haastateltavat olivat kiinnostuneita kielen kehityksen tukemisesta ja se oli näkyvillä haastateltavia valitessa ja haastattelutilanteessa. Haastattelutilanne vaikuttaa myös haastattelutulokseen. Haastatteluissa totesin, että haastateltavat puhuivat erityisesti kielen kehityksestä päiväkodin arjessa, joten haastattelurungon koostumus ei vastannut keskustelun kiintopisteitä.

9 POHDINTA

On varmasti monia syitä, miksi kielen kehityksen haasteet ovat kasvava ilmiö. Sitä voidaan myös ajatella osittain positiivisena viestinä, sillä luvut osoittavat, että nykyään tukea tarvitsevat löydetään entistä paremmin ja kyetään puuttumaan oppimisvaikeuksien korjaamiseen entistä aikaisemmin. (Ikonen & Virtanen 2007, 51). Myös lasten kasvattajien käyttäytymisellä on yhteys lapsen kielen kehittymiseen. Hakamo (2011, 12) toteaa, että lasten ja vanhempien välinen vähäinen yhdessäolo on uhka kielelliselle kehitykselle. Yle uutisoi 6.10.2015, kuinka puhumattomat kolmevuotiaat ovat uusi ilmiö, sillä some (sosiaalinen media) varastaa vanhempien ajan. Yhä useammin puheterapeutin vastaanotolle saapuu kolmevuotiaita, jotka osaavat puhua vain muutaman yksittäisen sanan. Uutisen mukaan yhtenä syynä tähän on juurikin lasten ja vanhempien välinen vähäinen vuorovaikutus. Lapsi pääsee harjoittelemaan puheen tuottamista aikaisempaa vähemmän, kun vanhemman läsnäolo lapsen elämässä on vähentynyt muun muassa sosiaalisessa mediassa vietetyn ajan vuoksi (Puhumattomat kolmevuotiaat uusi ilmiö- some varastaa vanhempien ajan 2015.)

On kiinnostavaa nähdä muuttuuko varhaiskasvatuksen kielen tukeminen monikielisyden myötä. Nyt varhaiskasvatuksessa keskitytään vielä suomen kieleen ja eri kielitaustaisen lapsen kohdalla äidinkielen oppiminen jää perheen vastuulle. Kuitenkin tilastojen valossa oman äidinkielen tukeminen liittyy myös uuden kielen omaksumiseen. Asiaan perehtymisen myötä jäin miettimään, onko lapsen kehityksen kannalta kestäväää, että oman äidinkielen oppiminen jää pelkääntään perheiden vastuulle. Pohdin, asettaako tämä näkökulma lapsia eriarvoiseen asemaan suhteessa omaan äidinkieleen. Kiinnostavaa olisi tutkia myös niiden lasten kielellisiä valmiuksia, jotka eivät ole varhaiskasvatuksen piirissä. Mietin voiko subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajoittamisella kahteenkymmenen tuntiin olla seurauksia niille, jotka tarvitsisivat kevyttä tukea kielen kehityksessä ja joiden vanhemmilla ei ole riittävästi voimavaroja tukea lapsen kielen kehitystä.

Näen varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä monialaisen yhteistyön tärkeyden. Uskon, että sosiaalialan korkeakoulutuksen saaneena olen saanut laajan

sosiaalisen näkökulman perheitä koskettavissa sosiaalisissa haasteissa. Varhaiskasvatusympäristö voi parhaimmillaan toimia myös ennaltaehkäisevän ja varhaisen tuen perhetyön, lastensuojelutyön ja monikulttuurisen kotouttavan työn kenttänä. Uudistetun varhaiskasvatuslain myötä 6-vuotiaiden esiopetus muuttuu kaikkia velvoittavaksi ja koko ikäluokkaa koskevaksi oikeudeksi, joten varhaiskasvatuskenttä tulee olemaan poikkileikkaus kaikista yhteiskuntamme lapsiperheistä. Uskon, että varhaiskasvatuksessa on vielä perheiden kanssa tehtävälle yhteistyölle kuitenkin koulua paremmat resurssit, sillä koulussa on jo useampi lapsi yhtä aikuista kohden.

Koin opinnäytetyön tekemisen erityisen antoisaksi. Osaltaan siihen vaikutti se, että pystyin valitsemaan aiheeni oman mielenkiintoni mukaan yhdessä varhaiskasvatuksen yhteistyökumppanin kanssa. Kuitenkin ensimmäisessä opinnäytetyössäni havahduin toisinaan kokemattomuuteeni. Oli opettavaista huomata, miten alkuperäinen tutkimussuunnitelma ja tutkimuskysymykset kehittyivät tutkimuksen edetessä. En osannut arvioida, että tarvitsisin niin paljon aikaa ajatus-työlle.

Huomasin jo opintojen edetessä, kuinka kiinnostuin tutkimus- ja kehittämispainotteisesta ajattelutavasta. Tutkimukseen liittyvä epätasa-arvo on kuitenkin säilynyt ammattikorkeakoulusta ja yliopistosta valmistuneiden välillä (Vilkkä 2015, 9). Muuttuvassa yhteiskunnassa työelämässä tarvitsee jatkuvasti tutkimusta ja kehittämistä. Näistä syistä myös ammattikorkeakouluissa voisi olla enemmän tutkimiseen liittyviä opintoja. Vilkkä (2015, 10) toteaa kuitenkin, että tutkimuksellista asennoitumista voidaan opettaa ajattelun taitona. Tutkimuksellinen asennoituminen on ollut nähtävillä koko ammattikorkeakouluopintojeni ajan. Ammattikorkeakoululain mukaan koulutuksen on annettava työelämän ja sen kehittämisen vaatimukseen sekä tutkimukseen, taiteellisiin ja sivistyksellisiin lähtökohtiin perustuvaa korkeakouluopetusta (Ammattikorkeakoululaki 932/2014, i.a.). Ajattelun saaneeni lain mukaista opetusta ja näillä opeilla koen kykeneväni oman työn kehittävään näkökulmaan muuttuvassa yhteiskunnassa.

LÄHTEET

- Alijoki, Alisa 2011. Lapsen tuen tarve kielellisessä kehityksessä ja siihen vastaaminen varhaiskasvatuksen keinoin. Teoksessa Marja Nurmi-laakso & Anna-Leena Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 76–85.
- Ammattikorkeakoululaki 932/2014. Viitattu 21.10.2015
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140932>
- Duodecim 2015. Puheen ja kielen häiriöt lapsella. Viitattu 10.9.2015.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00413
- Hakamo, Maija-Leena 2011. Puhekuplia. Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Saarijärvi: Lasten keskus.
- Halme, Katjamaria 2011. Maahanmuuttajataustaisten lasten kielikasvatus varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Teoksessa Marja Nurmilaakso & Anna-Leena Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 86–101.
- Halme, Katjamaria & Vataja, Anita 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Helsinki: Tammi.
- Helenius, Aili & Korhonen, Riitta 2011. Leikistä kieleen. Teoksessa Marja Nurmilaakso & Anna-Leena Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 70–75.

- Hihnala, Pirita 2010. ”Riisin, raasin, rusina” 3-5 –vuotiaiden lasten kielen kehityksen viivästymisistä ja tukemisesta. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2010. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Gummerus.
- Hujala, Eeva; Puroila, Anna-Maija; Parrila, Sanna & Nivala, Veijo 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Vantaa: Edufin.
- Ikonen, Oiva & Virtanen, Pirkko 2007. Erityisopetuksen tilastoja vuodelta 2005. Teoksessa Ikonen, Oiva & Virtanen, Pirkko (toim.) Erilainen oppija-yhteiseen kouluun. Juva: PS-kustannus. Opetus 2000, 51–63.
- Ikonen, Oiva & Virtanen, Pirkko 2007. Hyvä oppimisympäristö. Teoksessa Ikonen, Oiva & Virtanen, Pirkko (toim.) Erilainen oppija-yhteiseen kouluun. Juva: PS-kustannus. Opetus 2000, 241–256.
- Kalliala, Marjatta 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus
- Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Korkeamäki, Riitta-Liisa 2011. Kieli ja vuorovaikutus oppimisympäristössä. Teoksessa Marja Nurmilaakso & Anna-Leena Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 42–53.

- Kiilakoski, Tomi 2007. Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Anu, Gretschel & Kiilakoski, Tomi (toim.) Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: nuorisotutkimuskeskus.
- Laakso, Minna 2011. Lasten keskustelutaitojen kehitys. Teoksessa Soile Loukusa ja Leila Paavola (toim.) Lapset kieltä käyttämässä. Pragmatististen taitojen kehitys ja sen häiriöt. Jyväskylä: PS-kustannus. Opetus 2000, 83–101.
- Latvakoski, Anna 2014. Varhaisten kielellisten ja kommunikointitaitojen taustatekijät. Oulun yliopisto. Logopedia. Pro gradu -tutkielma.
- Leinonen, Jonna; Venninen, Tuulikki & Ojala, Mikko 2011. Osallisuuden kulttuurin kehittäminen. Päivöhoitohenkilöstön näkemyksiä lasten osallisuuden tukemisesta. Teoksessa Anna-Riitta Mäkisalo, Saira Nevanen, Mikko Ojala, Sylvia Tast, Tuulikki Venninen ja Birgitta Vilpas (toim.) Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa 2. Yliopistopaino.
- Lindgren, Pauliina 2014. Normaali, hidas, poikkeava vai erityinen? - Lapsi kielen kehityksen matkassa. Tampereen yliopisto. Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö Suomen kieli. Pro gradu -tutkielma.
- Lyytinen, Paula 2003. Kielen kehityksen varhaisvaiheet. Teoksessa Siiskonen, Tiina; Aro, Tuija; Ahonen, Timo & Ketonen, Ritva (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus, 48–68.
- Mikkola, Petteri & Nivalainen, Kirsi 2011. Lapselle hyvä päivä tänään – näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen-. Saarijärvi: Pedatieto Oy.
- Nurmilaakso, Marja 2011. Pienen lapsen kielellinen tietoisuus osana kielen kehitystä. Teoksessa Marja Nurmilaakso & Anna-Leena Välimäki

(toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 19–32.

Nurmilaakso, Marja & Välimäki, Anna-Leena 2011. Saatteeksi. Teoksessa Marja ja Nurmilaakso & Anna-Leena Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 5–8.

Opetushallitus 2012. Perusopetukseen valmistava opetus, 3-7. Viitattu 15.9.2015. Saatavissa http://www.oph.fi/download/145302_Perusopetukseen_valmistava_opetus_2012.pdf

Paavola, Heini & Talib, Mirja-Tytti 2010. Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Pulkkinen, Lea 2002. Mukavaa yhdessä, sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: PS-kustannus.

Seppänen, Terhi 2015. Eri kielitaustaisten lasten suomen kielen kehityksen tukeminen päiväkodissa. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Sinkkonen, Jari 2012. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.

Turja, Leena 2007. Lasten osallisuus kasvatustyön suunnittelussa ja kehittämisessä. Teoksessa Ikonen, Oiva & Virtanen, Pirkko (toim.) Eriäinen oppija-yhteiseen kouluun. Juva: PS-kustannus. Opetus 2000, 167-196.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen. Nykytila ja kehittämistarpeet. 2007. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavilla <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/113630/Selv200707.pdf?sequence=1>

Varhaiskasvatuslaki 1973/36. Viitattu 22.7.2015.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Oppaita 56. Helsinki: Stakes.

Välimäki, Anna-Leena 2011. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003/2005. Teoksessa Marja Nurmilaakso & Anna-Leena Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 13–21.

Vilka, Hanna 2015. Tutki ja kehitä. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

YK:n Yleissopimus LAPSEN OIKEUKSISTA i.a. Suomen UNICEF. Viitattu 16.10.2016. Saatavissa https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

LIITE 1, Haastattelurunko

Taustatiedot

Koulutus ja tehtävänimike:

Kuinka pitkään olet työskennellyt varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä:

Kielen kehityksen tukeminen päiväkodin arjessa

- Mainitse arjen tilanteita, joissa voit tukea lapsen kielen kehitystä (miten)
- Miten kuvailisit tietoista ja tiedostamatonta kielen kehityksen tukemista
- Miksi kielen kehitys on tärkeää lapsen tasapainoisen kasvun tukemisessa

Yksilöllisen kielen kehityksen haasteet

- Millaisia haasteita kohtaat arjessa ajatellen lapsen yksilöllisen kielen kehityksen tukemista
- Miten tulisi huomioida eritasoiset kielen oppijat (S2/oppimisvaikeudet) ryhmässä
- Miten mainitsemisia haasteita voisi vähentää/kehittää

Arjen suunnittelu ja kehittämistarpeet

- Missä tilanteissa arkea suunnitellessa ajattelet kielen kehityksen tukemista?
- Käytätkö valmiita materiaaleja arjen suunnittelussa liittyen kielen kehityksen tukemiseen
- kokemuksia (mitä, miksi, hyödyt/haitat)
- Kehittämideoita ja tarpeita

KIITOS!!